

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami
v hmotné nouzi**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Marcela Zvonařová

Vypracovala:
Dagmar Oujezdská

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, která je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 1. 4. 2012

.....

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Marcele Zvonařové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Dagmar Ujezdská

OBSAH

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 CHARAKTERISTIKA SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	8
1.1 OSOBA V HMOTNÉ NOUZI A OSOBA, KTERÁ NENÍ V HMOTNÉ NOUZI	11
1.2 VEŘEJNÁ SLUŽBA	12
1.3 NOVELIZACE ZÁKONA Č. 110/2006 SB., A ZÁKONA Č. 111/2006 SB.	12
1.4 ZÁKON Č. 435/2004 SB., O ZAMĚSTNANOSTI, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ	13
2 SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	14
2.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE S NEZAMĚSTNANÝMI.....	15
2.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE V SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	16
2.3 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ	17
3 VZNIK A VÝVOJ PRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	18
3.1 POJEM A KATEGORIE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	18
3.2 KOŘENY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	18
3.3 HISTORICKÝ VÝVOJ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	20
3.4 PRAMENY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	21
3.5 ZÁSADY A PRINCIPY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	22
4 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ POMOC V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	24
4.1 VZTAH ČESKÉHO PRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ K PRÁVU EVROPSKÉ UNIE	24
4.2 CÍLE A POSLÁNÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	24
4.3 SOCIÁLNÍ POMOC V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE.....	25
5 NEZAMĚSTNANOST	27
5.1 VÝZNAM PRÁCE PRO ČLOVĚKA.....	27
5.2 PROBLÉM NEZAMĚSTNANOSTI	28
5.3 RIZIKOVÉ SKUPINY NEZAMĚSTNANÝCH	29
5.4 NEZAMĚSTNANOST A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	29
5.5 PROBLÉM SOCIALIZACE	30
5.6 VLIV PROSTŘEDÍ NA JEDINCE.....	31
6 SOCIÁLNÍ STÁT	33
6.1 SOCIÁLNÍ POLITIKA	33
6.2 KRIZE SOCIÁLNÍHO STÁTU	34
7 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA.....	36

7.1	SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	36
7.2	POJETÍ A ZAMĚŘENÍ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	36
7.3	VÝCHOVNÉ PROSTŘEDÍ.....	37
7.4	ÚLOHA PROSTŘEDÍ VE VÝCHOVĚ	38
7.5	OHROŽENÍ ROZVOJE OSOBNOSTI PROSTŘEDÍM	39
7.6	SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE.....	39
7.7	SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V PRAXI.....	40
II	PRAKTICKÁ ČÁST	42
8	METODIKA VÝZKUMU	43
8.1	CÍL VÝZKUMU	43
9	VEŘEJNÁ SLUŽBA V OBCÍCH S POVĚŘENÝM OBECNÍM ÚŘADEM	44
9.1	OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ A OBCE S POVĚŘENÝM OBECNÍM ÚŘADEM JIHMORAVSKÉHO KRAJE	44
9.2	ŠETŘENÍ S PRACOVNÍKY HMOTNÉ NOUZE	48
10	METODIKA VÝZKUMU	60
10.1	CÍL VÝZKUMU	60
11	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	61
	ZÁVĚR.....	66
	RESUMÉ	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73

ÚVOD

„Život kolem nás není možné vtěsnat jenom do ekonomických kategorií.“ Josef Lux

Téma bakalářské práce Veřejná služba jako součást sociální práce jsem si vybrala, protože pracuji s osobami v hmotné nouzi a denně vykonávám sociální práci. Vzhledem k tomu, že pracuji ve městě Boskovice, prováděla jsem svůj výzkum v rámci správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko.

Dne 1. 1. 2007 nabyl účinnosti zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Tím došlo ke vzniku dávek pomoci v hmotné nouzi. Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a dávky mimořádné okamžité pomoci.

V teoretické části bakalářské práci na téma Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi chci seznámit s dávkami pomoci v hmotné nouzi, s institutem veřejná služba. Dále se sociální práci, se vznikem a vývojem sociálního zabezpečení, se sociální politikou a sociální práci v zemích Evropské unie, s nezaměstnaností, se sociální pedagogikou.

V praktické části se chci zaměřit na zjištění, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšných pracích či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. Také na to, v čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

Ve své bakalářské práci na téma Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi, chci zjistit v rámci regionu okresu Blansko, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána, zda je veřejná služba vnímána jako přínos. Cílem mé práce je zjistit, zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Zdali sociální práce s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. Zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem a zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě.

Mojí hypotézou je: veřejná služba je vykonávána pouze z finančních důvodů a nikoliv v důsledku sociální práce pracovníků hmotné nouze. Veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, ale nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Dne 1. 1. 2007 nabyl účinnosti zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Tím došlo k zániku zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů. Zákon o pomoci v hmotné nouzi upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek osobám nacházejícím se v hmotné nouzi prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi. Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a dávky mimořádné okamžité pomoci.

Jestliže jednotlivec nebo rodina mají nedostatek finančních prostředků, mohou si požádat u místně příslušného pověřeného úřadu o dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, popř. doplatek na bydlení. Osoba či společně posuzované osoby se musí nacházet v hmotné nouzi, osoba se nachází v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částek živobytí. Současně se posuzuje, zda si osoba tento příjem nemůže zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zda je vážně ohroženo zabezpečení jejich základních životních podmínek.

Při hodnocení příjmu jsou zvýhodněny osoby, které pracují, které přijmou i méně placenou práci. Jde o jeden z motivačních prvků zákona při posouzení nároku na příspěvek na živobytí a posouzení stavu hmotné nouze. Jde např. o hodnocení příjmu ze závislé činnosti, z dávek nemocenského pojištění, z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci. Posuzování příjmů je uvedeno v ustanovení § 6 až 8 zákona č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

Současně se zjišťováním příjmu se pro účely posouzení stavu hmotné nouze hodnotí možnost zvýšení příjmu vlastním přičiněním, a to vlastní prací, řádným uplatněním nároků a pohledávek a dále prodejem nebo jiným využitím majetku. Možnost zvýšení příjmu vlastním přičiněním, vlastní prací, se v souladu s ustanovením § 11 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, nezkoumá u osoby starší 68 let, poživatele starobního důchodu, osoby invalidní ve třetím stupni, u osoby pobírající peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek, u osoby pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV, u nezaopatřeného dítěte a u osoby uznané dočasně práce neschopnou.

Rozhodné období, za které se zjišťuje příjem pro účely posuzování nároku na dávku, je uvedeno v ustanovení § 10 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Za období je stanoveno období tří kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o dávku. V případě, že došlo k podstatnému poklesu příjmů, je za období stanoveno období kalendářního měsíce, v němž byla podána žádost o dávku. Současně se zjišťuje příjem za období tří kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o dávku.

Částky živobytí jsou uvedeny v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů. V ustanovení § 2 je uvedena částka životního minima jednotlivce 3 126,-- Kč, v ustanovení § 3 částky životního minima společně posuzovaných osob a v ustanovení § 5 částka existenčního minima 2 020,-- Kč.¹

Dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. f) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, částka živobytí osoby, která vykonávala dobrovolnickou službu nebo veřejnou službu v rozsahu alespoň 30 hodin v kalendářním měsíci, činí částku existenčního minima zvýšenou o polovinu rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem.

Dále dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. g) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, činí částka živobytí osoby, která pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců, částku existenčního minima. Toto ustanovení se nevztahuje mimo jiné na osobu, která vykonává dobrovolnickou službu nebo veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci.²

V praxi to znamená, že částka živobytí osoby, která odpracovala v šestém měsíci pobírání dávky příspěvek na živobytí 20 hodin veřejné služby, činí následující měsíc 3 126,-- Kč. Částka živobytí osoby, která odpracovala v šestém měsíci pobírání dávky příspěvek na živobytí 30 hodin, činí 3 769,-- Kč měsíčně. Avšak 30 hodin veřejné služby mohla osoba odpracovat hned od začátku pobírání dávky příspěvek na živobytí nebo kdykoliv v průběhu pobírání dávky a následující měsíc se její částka živobytí zvýšila na 3 679,-- Kč měsíčně. Této možnosti někteří příjemci dávky pomoci v hmotné nouzi příspěvek na živobytí, využívají.

Osoby dlouhodobě pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi mohou tedy ovlivnit výši svého příspěvku na živobytí. Ke snížení částky živobytí na existenční minimum nemusí dojít, pokud osoba vykonává dobrovolnickou nebo veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně.

¹ MPSV. Metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 165/2006 Sb., ze dne 14. 12. 2006, č. j. 2006/44899-21, Mgr. Beck, RNDr. Benešová, Mgr. Hacaperková, PaedDr. Niederle, Mgr. Roztočilová, Mgr. Vyskočilová. Bod č. 2 – 2.8.

² Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, § 24 odst. 1, písm. f) a g).

Vykonáváním veřejné služby si mohou příjemci dávky pomoci v hmotné nouzi příspěvek na živobytí přilepšit. Dále se vykonáváním veřejné služby zabraňuje jejich izolaci a udržuje se výše příspěvku na živobytí. Většinou je zaměstnávají obce, které je využívají zejména při udržování čistoty a pořádku v obci. Za výkon veřejné služby pracovníkům nenáleží mzda.

Veřejná služba představuje dle zákona o pomoci v hmotné nouzi pomoc obcím. Jedná se o pomoc při zlepšování životního prostředí, udržování čistoty města, při údržbě chodníků v zimním období, v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Pracovníci veřejné služby mohou pomáhat v pečovatelských službách, pomáhat organizovat kulturní akce, balit knihy v místních knihovnách, udržovat místní sportoviště, provádět drobné administrativní úkony apod. Pro obce veřejná služba představuje především bezplatnou pracovní sílu. Je pouze na rozhodnutí obcí, zda budou veřejnou službu organizovat nebo ne. Obec může veřejnou službu organizovat sama, případně ji může delegovat na jiné subjekty – místní příspěvkové nebo neziskové organizace. Veřejná služba je vykonávána zdarma osobami v hmotné nouzi na základě písemné smlouvy uzavřené s obcí. Smlouva obsahuje místo, předmět a dobu výkonu veřejné služby. Dále obce uzavírají s osobami v hmotné nouzi pojistnou smlouvu, která kryje odpovědnost za škodu na majetku nebo zdraví, kterou by osoba vykonávající veřejnou službu mohla způsobit nebo by i mohla být způsobena. Obci může být poskytnuta dotace na pojistné od Ministerstva práce a sociálních věcí.

S veřejnou službou se často pletou veřejně prospěšné práce. Veřejně prospěšné práce jsou časově omezené pracovní příležitosti. Jsou vyvářeny po dohodě s úřadem práce ve prospěch obce, státu nebo jiné veřejně prospěšné instituce. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky v rámci aktivní politiky zaměstnanosti poskytuje příspěvky na tyto pracovní příležitosti. Snižuje se tak nezaměstnanost a obce tímto způsobem získávají od státu jak finanční podporu, tak i pracovníky na udržování veřejných prostranství obce, údržbu a úklid veřejných budov, komunikací apod. Úřady práce poskytují na základě dohody zaměstnavatelům mzdové příspěvky, nejdéle po dobu 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců. Jejich výše může dosáhnout skutečných mzdových nákladů na pracovníka, včetně pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění. Zaměstnavatelé se v dohodě zavazují, že pracovní příležitosti budou obsazovat pouze uchazeči o zaměstnání doporučenými úřadem práce.

Zcela jinou aktivitou jsou obecně prospěšné práce. Rovněž představují práci pro obce, státní zařízení a neziskové organizace, ale jsou především alternativním trestem, tj. trestem nespojeným s odnětím svobody.³

³<http://www.mpsv.cz/cs/8811> dne 28. 3. 2011.

O vykonávání veřejně prospěšných prací je zájem, a to nejen mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi, ale i mezi uchazeči o zaměstnání, kteří jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání. Pokud uchazeč o zaměstnání nastoupí na veřejně prospěšné práce, je mu ukončeno vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce, za vykonanou práci mu náleží mzda. Při veřejně prospěšných pracích je vykonávána podobná práce jako na veřejné službě – úklid veřejných prostranství, sportovišť, údržba zeleně, odklizení sněhu apod.

1.1 Osoba v hmotné nouzi a osoba, která není v hmotné nouzi

„Zákon č. 111/2006Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 2 odst. 2) říká, že: „osoba se nachází v hmotné nouzi, není-li dále stanoveno jinak, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob

- a) po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejích základních životních podmínek je tak vážně ohroženo, nebo
- b) dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí podle § 4 odst. 1 písm. a), částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a služby s bydlením spojené.“⁴

Osoba v hmotné nouzi není například osoba, která není v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání nebo prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním apod.⁵

Častým problémem některých klientů je sankční vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. V případě, že uchazeč o zaměstnání neplní povinnosti uchazeče o zaměstnání, bývá sankčně vyřazen z evidence úřadu práce na dobu šesti měsíců. Tím nesplňuje ani podmínky pro výplatu dávek pomoci v hmotné nouzi. Klienti většinou zapomenou jít na kontakt, nebo v den kontaktu na úřadu práce se zúčastní výběrového řízení a neomluví se předem. Pokud jsou v okruhu společně posuzovaných osob další osoby, osoba nesplňující podmínky se z okruhu vyřadí. Pokud se posuzuje samostatně, příspěvek na živobytí se odejímá.

⁴ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, § 2 odst. 2.

⁵ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, § 3 odst. 1.

1.2 Veřejná služba

„Veřejná služba je jednou z možností zachování, popř. rozvíjení pracovních schopností a dovedností osob, které dlouhodobě setrvávají ve stavu hmotné nouze a mají objektivní či subjektivní problémy s nalezením odpovídajícího zaměstnání. Veřejná služba má i důležitý sociální rozměr, podporuje sociální začleňování osob, zvyšuje participaci lidí na životu obce a přispívá k dobrým vztahům mezi osobami v hmotné nouzi a ostatními občany. Zároveň vyjadřuje jeden z motivačních principů pomoci v hmotné nouzi. Ten kdo pracuje, se musí mít lépe než ten, který se pracovat nesnaží.“⁶

„Veřejnou službou se rozumí pomoc obci v záležitostech, které jsou v zájmu obce, zejména při zlepšování životního prostředí v obci, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoci v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi na základě písemné smlouvy uzavřené s obcí obsahující alespoň místo, předmět a dobu výkonu veřejné služby obci. Za výkon veřejné služby nenáleží odměna.“⁷

Domnívám se, že veřejná služba skutečně napomáhá udržení pracovních návyků. Klienti musí dodržovat určitý režim, musí spolupracovat, za svoji práci jsou hodnoceni. Zametené chodníky, posbírané odpadky, čisté a uklizené město ocení nejen občané, ale i turisté. Klienti veřejné služby by mohli být využíváni i při úklidech budov města, na úřadech, při zpracování archivu, skartování dokladů, v knihovnách. Zejména ženy by mohly být více využívány na uvedené činnosti. Za veřejnou službu by mohlo klientům náležet mnohem vyšší finanční zvýhodnění.

1.3 Novelizace zákona č. 110/2006 Sb., a zákona č. 111/2006 Sb.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů byl k 1. 1. 2012 novelizován. Mimo jiné bylo zrušeno ustanovení § 24 odst. 1 písm. f), g) uvedeného zákona. To znamená, že příjemcům dávek pomoci v hmotné nouzi již nenáleží finanční zvýhodnění za odpracované hodiny veřejné služby. Další změnou je to, že veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi a osobami vedenými v evidenci uchazečů o zaměstnání na základě písemné smlouvy uzavřené s krajskou pobočkou Úřadu práce po dohodě s obcí nebo dalším subjektem.

⁶ http://www.mpsv.cz/files/clanky/9296/verejna_sluzba_27-07.pdf dne 28. 3. 2011.

⁷ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, § 18a odst. 1.

Současně došlo účinnosti nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima, ke zvýšení částek životního minima. Životní minimum jednotlivce bylo od 1. 1. 2012 zvýšeno na 3 410,-- Kč, existenční minimum bylo zvýšeno na 2 200,-- Kč.⁸

Bohužel klienti, kteří v měsíci prosinci 2011 odpracovali 30 hodin veřejné služby, neobdrží již v měsíci lednu 2012 navýšení za její odpracování, jejich částka živobytí nebude činit existenční minimum, ale částku životního minima. To znamená, že výše jejich příspěvku na živobytí se sníží z 3 679,-- Kč na 3 410,-- Kč a 30 hodin v měsíci prosinci 2011 odpracovali zbytečně.

1.4 Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákonem č. 420/2011 Sb., byl od 1. 1. 2012 novelizován zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Dle ustanovení § 30 odst. 2 písm. d) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, uchazeče o zaměstnání krajská pobočka Úřadu práce z evidence uchazečů o zaměstnání rozhodnutím vyřadí, jestliže uchazeč o zaměstnání odmítne nabídku vykonávat veřejnou službu v rozsahu nejvýše 20 hodin týdně v případě, že je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 2 měsíce. Vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání se provede dnem, kdy nastala některá ze skutečností uvedených v odstavcích 1 a 2. Uchazeč o zaměstnání, který byl vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání z některého z důvodů uvedených v odstavci 1 písm. a), b) a d), může být na základě nové písemné žádosti do evidence uchazečů o zaměstnání znovu zařazen nejdříve po uplynutí doby 3 měsíců ode dne vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání, pokud tento zákon nestanoví jinak.⁹

Dle dosavadní úpravy si příjemce dávky pomoci v hmotné nouzi mohl vybrat, zda si chce finančně přilepšit a veřejnou službu vykonat. Od 1. 1. 2012 to již je povinnost. Případá mi diskriminující nutit uchazeče o zaměstnání k vykonávání veřejné služby, např. úklidem veřejných prostranství. Zejména ti, pro které je tato povinnost určena – dlouhodobě nezaměstnaní - veřejnou službu pravděpodobně vykonávat nebudou. Dlouhodobě nezaměstnaní již ztratili pracovní návyky a zřejmě nebudou schopni zodpovídat za svěřené pracovní prostředky. Bude docházet k ukončení jejich evidence na úřadu práce, odejmutí dávek pomoci v hmotné nouzi a z toho důvodu může docházet k nárůstu kriminality, žebrání apod.

⁸Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima.

⁹Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, § 30 odst. 2 písm. d) a odst. 4.

2 SOCIÁLNÍ PRÁCE

„Sociální práce je součástí státem organizovaného a zabezpečeného systému redistribuce zboží a služeb. Jejím cílem je uspokojování sociálních potřeb klientů a zajištění kontroly, příp. změny chování, které je považováno za sociálně problematické nebo deviantní. Sociální stát organizuje i jiné oblasti (např. školství, zdravotnictví, bydlení). Sociální práce však má výlučné postavení v tom, že se jejím prostřednictvím transferují zdroje k závislým lidem (staří lidé, nezaměstnaní, děti, mentálně i tělesně postižení apod.). Tímto způsobem se kompenzují defekty tržního systému.

*Redistribuční funkce sociálního státu není kompatibilní s tržní ekonomikou. V sociálním státě existuje napětí mezi sociální spravedlností a rovností na jedné straně a soutěživým individualismem trhu na straně druhé.“*¹⁰

Jinak pohlíží na sociální práci Petr Mareš: *„Sociální práce, jako komplex formálních a neformálních postupů zaměřených na řešení a zmírňování sociálních problémů, je součástí sociální politiky. Původně byla vykonávána dobrovolně, a to individuálně i prostřednictvím různých charitativních organizací. Dnes však ve většině zemí páteř systému sociální práce tvoří různé instituce sociálních služeb, které jsou součástí státní administrativy (nebo jsou touto administrativou řízeny). Značný podíl sociální práce je upraven legislativně. Vlastní sociální práce představuje pomoc potřebným a sestává se z mnoha rozdílných přístupů, dosti specializovaných podle typů sociálních problémů.“*

Sociální práce může být zaměřena například na staré nebo mladé osoby, na osoby handicapované, na řešení delikvence či rodinných krizí. Osoby, které jsou objektem sociální práce, mají často problém se získáním nebo udržením zaměstnání. S problémem nezaměstnanosti se pojí chudoba i rodinná krize. U osob propuštěných z vězení je zaměstnání způsobem rehabilitace a zpětného začlenění do společnosti. U bezdomovců je velmi pravděpodobná trvalá nezaměstnanost. Nezaměstnaní jsou tedy velmi často objektem sociální práce, a to zejména z důvodu finančních potíží, rodinné krize apod., často nemají informace o rozsahu svých oprávnění. Překážkou může být komplikovanost systému dávek a administrativy potřebné k vyřízení i nízká úroveň vzdělání.¹¹

Sociální práce s mladistvými je prováděna pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí, zejména kurátorem pro mládež. Pracovníci příspěvku na péči zase řeší problémy seniorů. Pracovníci hmotné nouze neřeší pouze problémy svých klientů, ale provádí sociální práci i sociální poradenství pro zdravotně znevýhodněné občany, pro nezaměstnané i pro běžné občany.

¹⁰ MATOUŠEK O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80-7178-548-2. Str. 25.

¹¹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vydání 2. doplněné, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-901424-9-4. Str. 144 – 145.

2.1 Sociální práce s nezaměstnanými

U nezaměstnaných je cílem sociální práce snížení rizika jejich sociálního vyloučení, ke kterému dochází v ekonomické, sociální i psychologické rovině. Sociální pomoc musí vždy přihlížet ke specifické situaci nezaměstnané osoby. Je nezbytná znalost využitelných zdrojů podpory dostupné a vhodné pro klienta. Může se jednat o úřady práce, job kluby, poradenská střediska nebo i zdroje z neziskového sektoru, které nabízí např. možnosti pro využití volného času. Důležité je i využití zdrojů přímo v rodině klienta.

Služby sociální práce plní u nezaměstnaných dvě základní funkce:

- jsou nezbytné pro zvládnání bezprostředních důsledků nezaměstnanosti – materiální, psychické a sociální deprivace dlouhodobě nezaměstnaných a jejich rodin. Nezaměstnanost narušuje psychiku, sebedůvěru, vztahy k rodině, přátelům i sociálnímu okolí, narušuje schopnost zvládat životní situace.
- jsou významné jako pomoc při návratu nezaměstnaného na pracovní trh. Dlouhodobá nezaměstnanost má mnoho příčin. Příčinou může být u nezaměstnaného nízká kvalifikace, malá kompetence, nezáměr o práci i preference pobírání dávek. Další příčiny mohou být i objektivní – např. diskriminace ze strany zaměstnavatelů.

Problém vyloučení na pracovním trhu se prolíná s vyloučením sociálním a nebývá snadné určit, zda je prvotním problémem nezaměstnanost nebo zda je dlouhodobá nezaměstnanost důsledkem dříve existujících individuálních a sociálních problémů. Tyto problémy je třeba řešit individuální, skupinovou i komunitní prací s nezaměstnanými, zaměřenou ke zvládnání životních situací nezaměstnaných a v rámci pracovních-poradenských a vedení kariéry institucemi veřejných služeb zaměstnanosti.

Bohužel úřady práce byly nuceny veškeré kapacity z důvodu nárůstu nezaměstnanosti využít na zprostředkování nabídek práce a v oblasti sociální péče se sociální práce orientuje víceméně pouze na finanční pomoc.¹²

¹²MATOUŠEK O. Sociální práce v praxi. Vydání první. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o. 2005. ISBN 80-7367-002-X. Str. 309-310.

2.2 Sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi

Součástí systému sociální ochrany obyvatel v České republice je pomoc v hmotné nouzi, která při řešení obtížných životních situací osob využívá sociální práci. Ačkoliv zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, termín „sociální práce“ neobsahuje, je třeba využít postupy a metody sociální práce. Situace ve společnosti stále více vyžaduje individuální přístup k řešení obtížných sociálních situací osob, které jsou ohroženy hmotnou nouzí, narůstající nezaměstnaností nebo zadlužeností. V systému pomoci v hmotné nouzi neznámá sociální práce pouze provádění sociálního šetření a posuzování stavu hmotné nouze, ale poskytování sociálního poradenství a pomoci osobám, které ji potřebují.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi nemá na mysli pouze pomoc osobám, které se osobně dostaví se žádostí o pomoc, ale ukládá povinnost aktivně vyhledávat osoby, které jsou hmotnou nouzí ohroženy nebo se ve stavu hmotné nouze nacházejí. V rámci sociální práce s osobami v hmotné nouzi je nezbytné každou osobu informovat o možnostech řešení její situace a současně osobu vést k odpovědnosti za řešení situace, ve které se nachází.

Definice sociální práce pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi vychází z definice sociální práce, která byla přijata v červenci roku 2000 na Generálním shromáždění Mezinárodní federace sociálních pracovníků v Montrealu:

„Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívaje teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.“

„Jeden ze základních principů etiky sociální práce spočívá v respektování jedinečnosti každé osoby bez ohledu na její původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, ekonomickou situaci, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženské a politické přesvědčení, a to bez ohledu na skutečnost, jak se tato osoba podílí na životě společnosti.“¹³

Sociální práce na oddělení hmotné nouze je prováděna nejen s příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi, ale se všemi občany, kteří se na pracovníky odboru sociálních věcí obracejí s nejrůznějšími žádostmi z oblasti sociální péče – s dotazy ohledně nemocenských dávek, zdravotního a sociálního pojištění, dávek důchodového pojištění, peněžité podpory v mateřství či dávek státní sociální podpory.

¹³ MPSV, Odbor rodiny a dávkových systémů. Metodický pokyn č. 5/2009 k sociální práci v systému pomoci v hmotné nouzi, ze dne 8. 7. 2009, č. j. 2009/47094/21, Mgr. Petr Beck, Mgr. Dana Hacaperková, PaedDr. Petr Niederle. Str. 1.

Sociální práce by měla tvořit většinu pracovní náplně pracovníka hmotné nouze. Bohužel skutečnost je taková, že větší část tvoří administrativní práce, přijímání žádostí o dávky pomoci v hmotné nouzi, jejich zpracování a vyhodnocování. Další náročnou část tvoří měsíční přehodnocování výše dávky jednotlivých klientů. Důvodem přehodnocování je např. změna výše příjmů, změna počtu odpracovaných hodin veřejné služby, změny v rodinných či majetkových poměrech klientů apod.

2.3 Sociální poradenství

Sociální poradenství poskytuje potřebné informace osobám v nepříznivé životní situaci, které jim mají pomoci k řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. Odborné sociální poradenství poskytují manželské a rodinné poradny, občanské poradny, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, práce s osobami společensky nepřizpůsobivými, sociálně právní poradenství pro osoby zdravotně postižené a seniory. Tyto služby se poskytují bezplatně a poskytují poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při prosazování práv.¹⁴

Listina základních práv a svobod v článku 30 přiznává každému, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je pro zajištění základních životních podmínek nezbytná. Pro účely pomoci v hmotné nouzi se základními životními podmínkami rozumí základní biologické, psychické a sociální podmínky. Právo na poskytnutí této pomoci neznamená však automaticky nárok na poskytnutí dávky nebo věcné plnění v rámci dávek systému pomoci v hmotné nouzi. Jedná se pouze o nárok na sociální poradenství. Sociální poradenství jsou povinny poskytovat veškeré orgány pomoci v hmotné nouzi:

- pověřené obecní úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- krajské úřady,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Povinnost poskytovat sociální poradenství vyplývá z Evropské sociální charty, článku 13, který upravuje právo na lékařskou a sociální pomoc. Vymezení základního sociálního poradenství je upraveno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o poskytování základních informací, které přispívají k předcházení a řešení stavu hmotné nouze.¹⁵

¹⁴ ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7380-019-2. Str. 194.

¹⁵ Metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2066 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 165/2006 Sb., ze dne 14. 12. 2006, č. j. 2006/44899-21, bod č. 1., Mgr. Beck, RNDr. Benešová, Mgr. Hacaperková, PaedDr. Niederle, Mgr. Roztočilová, Mgr. Vyskočilová.

3 VZNIK A VÝVOJ PRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

3.1 Pojem a kategorie sociálního zabezpečení

*„Zabezpečení občanů v nepříznivých životních situacích způsobených sociálními událostmi, jako jsou zejména nemoc, úraz, invalidita, mateřství, stáří a ztráta živitele, je problémem každé společnosti; každá společnost se jím musí zabývat a řešit je. Avšak forma a úroveň tohoto řešení jsou značně rozdílné, závisí především na stupni jejího rozvoje. Formy ekonomické činnosti totiž ovlivňují nejen způsob a úroveň života těch členů společnosti, kteří pracují, ale i těch, kteří pracovat nemohou, a to z různých důvodů – ať už z důvodu příliš nízkého nebo naopak vysokého věku, z důvodu nemoci, úrazu, invalidity či mateřství.“*¹⁶

„Pojem sociálního zabezpečení je relativně nový pojem (zřejmě z původního ruského „obespečeniye“ – poprvé tak byl nazván zákon z roku 1964) a používáme ho tam, kde hovoříme o státem zajištěné sociální bezpečnosti občana při vzniku sociální události. V zemích EU se mluví o sociální bezpečnosti (social security), která odráží i jiné pojetí pojmu než byl u nás za socialismu. Dnes však tento pojem blíže koresponduje s pojetím v zemích Evropského společenství.

*S průmyslovým vývojem dochází ke změně životních podmínek, způsob a charakter práce vede ke změně života celých generací. To má za následek zvyšování sociálních rizik pro jednotlivé občany. Stálými změnami se člověk dostává do stále nových rizikových situací a je pro něj čím dál obtížnější, aby tyto situace sám plně zvládal a nesl.“*¹⁷

3.2 Kořeny sociálního zabezpečení

V prvobytně pospolné společnosti zůstali přestárlí nebo nemocní příslušníci ponecháni v rodině či společenství. V otrokářské společnosti byl otrok majetkem svého pána a neměl žádná práva. Tím, že pán chránil otroka, chránil svůj majetek. Svobodné obyvatelstvo si začalo zakládat spolky za účelem podpory při úmrtí nebo v nemoci až v závěrečném období otrokářské společnosti. Ve středověku stále platí, že péče o přestárlé a nemocné je soukromou záležitostí, popř. věcí církve. Začínají však být vytvářeny svépomocné podpůrné spolky, které mají pomáhat starým nebo práce neschopným členům, rodinám pozůstalých. V 17. století dochází na území dnešní České republiky k úpravám v péči o staré a nemocné. Péče o chudé a nemocné přechází z církve na vrchnost, a později je povinnost pečovat o chudé přenesena na obce.

¹⁶ TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008. ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 25.

¹⁷ ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7380-019-2. Str. 13.

Vznik a rozvoj moderních forem sociálního zabezpečení nastává až v 19. století. V roce 1781 bylo zrušeno nevolnictví, rozvíjí se průmyslová výroba a nastává příliv venkovského obyvatelstva do měst. Stát zabezpečoval pouze vojenské vysloužilce a státní zaměstnance, jejich vdovy a sirotky. Církev a vrchnost, později obce, poskytovaly základní péči chudíně. Na území tehdejšího Rakouska-Uherska začínají být zakládány spolkové nemocenské pokladny. Bismarckova reforma položila základ tzv. Bismarckovu modelu sociálního pojištění (v r. 1883 – 1889 bylo uzákoněno povinné nemocenské, úrazové, starobní a invalidní pojištění). Povinné sociální pojištění bylo krátce poté zavedeno i pro rakouskou část Rakousko-Uherska a tedy i pro české země. Pojistné platili pojištěnci i zaměstnavatelé.

Československá republika převzala od Rakouska-Uherska právní předpisy ze sociální oblasti a postupně byly přijímány i nové právní předpisy. Nejvýznamnějším z nich byl zákon č. 221/1924 Sb., z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. V době okupace došlo k určitým změnám v sociální oblasti. Po druhé světové válce nebyly tyto předpisy uznány za součást československého právního řádu. Bylo převzato zákonodárství 1. republiky ze sociální oblasti. Po roce 1948 došlo k zásadním změnám ve vývoji československého sociálního zákonodárství. Pojišťovací princip byl opouštěn a byly přijímány nové předpisy, vycházející ze sovětských zkušeností – šlo o převzetí péče o občany státem. Po roce 1989 bylo zřejmé, že bude nutno přistoupit k zásadní reformě systému sociálního zabezpečení. Systém byl mimořádně finančně náročný a v některých směrech i nespravedlivý.

Průběh sociální reformy lze rozdělit do tří etap:

- první probíhala od konce roku 1989 do roku 1992,
- druhá etapa započala po vzniku samostatné České republiky v roce 1993,
- počátku třetí etapy vývoje reformy sociálního zabezpečení hovoříme od poloviny roku 1998.

Oblast sociální péče prošla zásadními změnami díky přijetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.¹⁸

Přijetím uvedených zákonů vzniká dávka příspěvek na péči a dávky pomoci v hmotné nouzi, tj. příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a dávky mimořádné okamžité pomoci. Občanům závislým na péči druhé osoby je poskytován příspěvek na péči. Příspěvek na živobytí pobírají uchazeči o zaměstnání bez podpory v nezaměstnanosti nebo s nízkou podporou v nezaměstnanosti, rodiny, ve kterých je jeden z rodičů popř. oba vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání, invalidní osoby bez nároku na výplatu důchodu.

¹⁸ TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008. ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 26 – 35.

3.3 Historický vývoj sociálního zabezpečení

Jana Černá, Dagmar Trinnerová, Antonín Vacík o historickém vývoji sociálního zabezpečení uvádějí, že různé části světa prošly rozdílným vývojem. Již v prvobytně pospolné společnosti byl muž především lovec a ženy a děti byly chráněny. Postupem doby byli pro vládců nejdůležitější vojáci, dostávali podíl z kořisti a měli další výhody. Když z důvodu nárůstu chudoby docházelo k ohrožení ekonomické stability, stát se začal zajímat o sociální zabezpečení. V období feudalismu péči o chudé řešila církev. V Anglii se chudoba na počátku 16. století považovala za žebrotu a potulku, teprve později stát začíná vybírat daně pro chudé.

S rozvojem průmyslové výroby vznikají podpůrná tovaryšstva, která příspěvky podporují rodinu po dobu nemoci živitele. Později začíná stát organizovat sociální zabezpečení.

Počátky důchodového zabezpečení v České republice sahají do Rakousko-Uherské monarchie. Původní penzijní normály se vztahovaly na tzv. státní zaměstnance. Významné bylo císařské nařízení č. 157/1866 a dále zákon 74/1896. Tento systém je s drobnými obměnami udržován dodnes.

První zákonná úprava sociální péče byla v roce 1891, kdy lord Macnaghten klasifikoval sociální péči do čtyř oblastí: fondy pro pomoc chudým, fondy pro rozvoj vzdělanosti, fondy na podporu náboženství a ostatní blíže nespecifikované účely.

K významnému pokroku v sociální oblasti došlo v meziválečném období, po vzniku samostatného Československa. Po II. světové válce dochází k orientaci na silný sociální stát. V zemích východní Evropy se uplatňuje socialistický model, jediným garantem a poskytovatelem je stát podle sovětského vzoru. Občané tak ztrácejí zodpovědnost za vlastní podíl na sociálním zabezpečení.

V zemích Evropského společenství byly v roce 1957 podepsány Římské smlouvy a tak byla stanovena rovnost při zaměstnávání žen i mužů, zřízen sociální fond a zajištěn volný pohyb pracovníků uvnitř společenství.

Za nejvýznamnější zakladatele sociálního zabezpečení jsou považováni německý kancléř Otto von Bismarck, sir Wiliam Henry Beveridge a lord John Maynard Keynes. Karel Engliš, guvernér národní banky, později rektor Univerzity Karlovy je zakladatelem jednotné koncepce sociálního pojištění u nás. Spolu s Antonínem Zelenkou stál u zrodu zákona z roku 1924.¹⁹

¹⁹ ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7380-019-2. Str. 21 - 22.

3.4 Prameny sociálního zabezpečení

„Za prameny práva sociálního zabezpečení se v ČR považují pouze normativní právní akty a normativní právní smlouvy (specifickou funkci mají rozhodnutí Ústavního soudu). Jsou výsledkem činnosti státu vyvíjené prostřednictvím subjektu, který má pravomoc tyto prameny tvořit, event. měnit a rušit.“

„Subjektivní právo na sociální zabezpečení patří mezi sociální práva, která je stát povinen realizovat tak, aby jejich naplněním společně s ostatními lidskými právy zajistil důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti člověka. Tato práva jsou deklarována:

- a) mezinárodními smlouvami a úmluvami,*
- b) ústavou nebo ústavními zákony.“*

„V České republice jsou sociální práva zakotvena v Listině základní práv a svobod (hl. IV.), která tvoří součást ústavního pořádku České republiky.“²⁰

Při pohledu do historie můžeme konstatovat, že teprve v novověku se výrazněji a v širší míře začínají uplatňovat ideje lidských práv spolu s představami o jejich uskutečňování. Tento vliv se pochopitelně projeví i v oblasti právní. V této souvislosti můžeme zmínit např. anglický zákon z r. 1679 „Habeas Corpus Act“ potvrzující ustanovení listiny Magna charta libertatum nebo „Deklaraci práv člověka a občana“ vyhlášenou roku 1789 ve Francii.

Nový přístup a zájem o lidská práva se výrazně projevuje po druhé světové válce. Jsou vytvářeny speciální instituce, které kontrolují dodržování a řeší žaloby ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni. V San Francisku se v roce 1945 konala konference o novém poválečném uspořádání světa. Na ní byla koncipována Charta nové světové organizace – Spojených národů.²¹

V roce 1949 byla založena mezinárodní organizace sdružující největší počet evropských států – Rada Evropy. Její činnost v oblasti sociálního zabezpečení organizuje Výbor pro sociální zabezpečení. V roce 1993 vznikla Evropská unie, která je integračním seskupením 27 evropských států. Orgány Evropského společenství tvoří Evropský parlament, Rada Evropského společenství, Komise Evropského společenství, Soud Evropského společenství a Účetní dvůr.²²

²⁰ TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008. ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 38 – 41.

²¹ TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008. ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 48 – 49.

²² TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008. ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 53 a 57.

3.5 Zásady a principy sociálního zabezpečení

Zásady sociálního zabezpečení vycházejí z Listiny základních práv a svobod. Článek 3 odst. 1 zakazuje jakoukoliv diskriminaci, ustanovení článku 4 pojednává o rovnosti všech subjektů.

Sociální spravedlnost je základní zásadou, je kritériem mezilidských vztahů, mravní hodnotou právního státu.

Moderní teorie klasifikují zásady takto:

- zásada všeobecnosti sociálního zabezpečení – zásada nebyla přijímána od počátku. V současnosti je sociální zabezpečení pro všechny občany, osobní rozsah je stanoven podmínkami.
- zásada garance státu – stát zaručuje, že stanovená minimální plnění budou poskytnuta vždy.
- zásada zabezpečovatele celého systému – stát nese v každém případě záruku systému.

Každý z nás vnímá individuálně co je a co není spravedlivé. Jako základní principy sociálního zabezpečení vnímáme:

- princip sociální solidarity – je založen na společném vytváření a přerozdělování životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin,
- princip subsidiarity – každý si musí pomoci sám, poté může pomoci rodina, obec a nakonec stát. Občané by měli být vychováváni k tomu, aby přijímali vlastní odpovědnost. Tento princip je v současné době svázán s tzv. krizí sociálně silného státu.
- princip participace – občan má možnost participovat na tom, co ovlivňuje bezprostředně jeho život – zdraví, zajištění ve stáří, nemoci, a to nejen na vytváření zdrojů, ale i na jeho statcích.²⁴

Domnívám se, že stát by měl garantovat sociální zabezpečení občanů, ale pouze po určitou dobu. Např. podporu v nezaměstnanosti přiznat po určitou dobu i absolventům škol. Přísná se zdá i podmínka odpracovat 12 měsíců v posledních dvou letech, aby vznikl opět nárok na přiznání podpory v nezaměstnanosti – zaměstnavatelé často pracovní poměr uzavírají na dobu určitou nebo pracovníky propouštějí na zimní období či období letních prázdnin. Často je jim vyplácena minimální mzda, a proto podpora v nezaměstnanosti je velmi nízká. Bylo by dobré uvážit, zda naopak dávky pomoci v hmotné nouzi přiznat třeba i vyšší, ale na omezenou dobu, a poté poskytovat pouze určité minimum.

²³ ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7380-019-2. Str. 29 - 31.

Často se stává, že někteří jednotlivci nebo rodiny, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní (popř. i dospělé děti), setrvávají na dávkách pomoci v hmotné nouzi řadu let. V rodině, ve které rodiče nepracují, často nepracují ani děti. Čím dál větší počet klientů (v různých věkových skupinách) je uznán invalidních v prvním, druhém nebo třetím stupni bez nároku na výplatu důchodu z důvodu neodvážení sociálního pojištění. Často mají dle doporučení odborného lékaře nutné dietní stravování a částka živobytí se jim z tohoto důvodu zvyšuje. Tito lidé téměř nepracovali a již nikdy pracovat nebudou a zůstanou na dávkách od státu celý zbytek života. I těmto občanům by měla náležet dávka v minimální výši. Stát by měl rovněž garantovat důchodové zabezpečení občanů. Občan sám by si měl zabezpečit např. úrazové pojištění.

4 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ POMOC V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

4.1 Vztah českého práva sociálního zabezpečení k právu Evropské unie

Na počátku 90. let XX. století byla v České republice s ekonomickou reformou zahájena i zásadní reforma celého sociálního systému. Cílem této transformace bylo vytvoření takového sociálního systému, který by odpovídal potřebám tržní ekonomiky a současně byl v souladu s principy platnými v Evropské unii. Nařízení Rady Evropského společenství upravují sociální aspekty migrace osob výdělečně činných i osob studujících a jejich rodinných příslušníků. Cílem je zabezpečit práva těchto osob získaná na území různých členských států. Nařízení Rady č. 1408/71/EEC a č. 574/72/EEC upravuje koordinaci národních právních systémů členských států v oblasti sociálního zabezpečení. Obě nařízení jsou základními předpisy a jsou nadřazené zákonům členských států. Tato nařízení platí pro 27 členských států Společenství a tři země, které jsou účastny Evropského hospodářského prostoru. Na území členských států je zaručeno právo volného pohybu, je zaručena možnost ucházet se o nabízená zaměstnání, pobývat tam za účelem výkonu zaměstnání, zůstat na území i po ukončení zaměstnání, je zaručeno odstranění veškeré diskriminace založené na státní příslušnosti.

Nařízení Rady č. 1612/68/EEC o volném pohybu pracovníků v rámci Společenství, které je přímo aplikovatelné v České republice po jejím vstupu do Evropské unie, chrání práva osob, které najdou zaměstnání v jiné zemi Evropské unie. Evropský zákoník sociálního zabezpečení, přijatý Radou Evropy roku 1964, který bývá někdy označován jako Evropský sociální kodex, je dalším důležitým právním dokumentem. Pro Českou republiku vstoupil v platnost 9. září 2001.²⁴

4.2 Cíle a poslání sociální politiky v zemích Evropské unie

„Sociální politika v zemích EU s úspěšně fungující tržní ekonomikou je z mnoha příčin úzce spjata s hospodářskou politikou. Obě tyto kategorie se vzájemně ovlivňují – pro účinnou sociální politiku je samozřejmě důležitá výkonnost ekonomiky, na níž závisí vytváření prostředků pro sociální politiku. Na vývoj sociální politiky v zemích s tržní ekonomikou mělo a má nadále značný vliv chápání a určení úlohy státu v hospodářském a společenském životě.“

²⁴ TRÓSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008 ISBN 978-80-7400-032-4. Str. 64 – 72.

Nezaměstnanost je nejdůležitějším problémem Společenství. V posledních deseti letech tvořila míra nezaměstnanosti v zemích Evropského společenství kolem 11 % pracovní síly, což je více než 18 miliónů lidí. Taková nezaměstnanost znamená kromě ztráty ekonomického potenciálu frustraci postižených občanů, postupnou ztrátu jejich kvalifikace, případně jejich zařazení na okraj společnosti s dopadem až do sociálně patologických projevů. Strategií Evropské unie na tomto úseku je snaha poskytnou všem evropským regionům a občanům stejnou příležitost zařadit se do pracovního procesu.

Komise Evropského společenství připravila pět základních cílů budoucí strukturální politiky:

- poskytování pomoci těm oblastem, ve kterých je hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele menší než 75 % průměru Společenství,
- zdroje zaměřovat do oblastí postižených hospodářským poklesem,
- boj s dlouhodobou nezaměstnaností,
- usnadňovat vstup mladým lidem do zaměstnání,
- bojovat se strukturálními problémy, zejména v zemědělství.

Důležitým finančním nástrojem při formování života občanů Evropy se stává Evropský sociální fond. Základními cíli pro Evropský sociální fond je podporovat integraci dlouhodobě nezaměstnaných do pracovního procesu, pomáhat mladým lidem hledat pracovní příležitosti, podporovat integraci osob ohrožených vyloučením z pracovního procesu a podporovat rovné příležitosti na pracovním trhu mezi muži a ženami.

Současnou koncepci sociální politiky v zemích Evropské unie inspirovaly dva dokumenty Evropské unie: Bílá kniha růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti a Zelená kniha evropské sociální politiky.²⁵

4.3 Sociální pomoc v zemích Evropské unie

Cílem sociální pomoci je pomoc např. imigrantům, starým lidem, osamělým rodičům, invalidům či nezaměstnaným. V některých zemích se vyžaduje testování potřebnosti obyvatelstva, v některých prověřování majetku nebo příjmů a dávky jsou spravovány jako část sociálního pojištění, v jiných je sociální pomoc poskytována prostřednictvím služeb, v jiných zase formou výplaty finančních prostředků.

„V zásadě existují 3 hlavní mechanismy, jak může stát jako subjekt sociální pomoci přímo alokovat finanční zdroje nebo služby jednotlivcům či domácnostem:

²⁵ BRDEK, M. a kol. Trendy v evropské sociální politice. Praha, nakladatelství ASPI Publishing s. r. o., 2002. ISBN 80-86395-25-1. Str. 13 - 18.

- *Univerzální dávky směřované na všechny sociální skupiny obyvatelstva bez použití jakéhokoliv rozlišovacího kritéria. Poskytnutí takové dávky nezávisí na výši příjmů příjemce ani na jeho zaměstnaneckém statusu.*
- *Druhou skupinu reprezentují dávky, jejichž přiznání závisí na statusu zaměstnání nebo zaplacených příspěvcích (forma sociálního pojištění).*
- *Třetí forma přidělení dávky spočívá v testování majetku osob, je vázána na výši příjmu, popřípadě mohou být ze strany státu kladeny další podmínky.*“²⁶

²⁶ BRDEK, M. a kol. Trendy v evropské sociální politice. Praha, nakladatelství ASPI Publishing s. r. o., 2002. ISBN 80-86395-25-1. Str. 94 - 95.

5 NEZAMĚŠTNANOST

Encyclopaedia Britannica definuje nezaměstnanost jako stav, kdy práce schopný jedinec aktivně práci hledá, ale není ji schopen najít. Současně dodává, že aby byl jedinec považován za nezaměstnaného, musí být aktivní pracovní silou a musí odměňovanou práci hledat. V souvislosti se světovou hospodářskou krizí třicátých let minulého století byly publikovány první poznatky o důsledcích nezaměstnanosti na postižené obyvatelstvo.

Práce je základní podmínkou lidské existence. Většina z nás má symbiotický vztah k práci i pracovišti. Porušení tohoto vztahu obvykle bývá prožíváno jako skutečná ztráta a separace, ovlivňuje zdravotní stav jednotlivce nebo postižené populace. Ztráta zaměstnání nebo možnosti pracovat ve vlastní profesi může vést nejen ke ztrátě příjmu, ale také k narušení sociálních vztahů, kvality života, emoční rovnováhy i zdraví.²⁷

5.1 Význam práce pro člověka

V české kultuře je téma práce zastoupeno v mnoha lidových příslovích, ze kterých je zřejmá moudrost našich předků, např.: „Bez práce nejsou koláče“. Práce má v životě člověka nezastupitelné postavení a je významnou podmínkou důstojné existence člověka, znamená pro něj nejen materiální prospěch, ale dává mu rovněž pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Uspokojuje potřeby ctizádosti, sebeuplatnění, sebeúcty, práce člověka vřazuje do řádu sociálních vztahů. Práci ukazujeme dětem platné hodnoty, nabízíme jim možnost osobního příkladu, nápodoby a ztotožnění, děti s námi prožívají naše pracovní úspěchy i nezdary. Většina lidí nepřijímá práci jako nutný životní úděl, ale pracuje s jistou samozřejmostí, která přináší uspokojení a radost. Neočekávaná a náhlá ztráta zaměstnání je v naší kultuře zásadním zásahem do života člověka, dokonce traumatizujícím existenciálním zážitkem, a to i přesto, že mu přibývá množství volného času. Nedobrovolné vyřazení práce z života člověka má negativní důsledky a to psychologické, sociální i zdravotní. Člověk pozná skutečnou hodnotu práce až v okamžiku, kdy ji ztratí. Dlouhodobá nezaměstnanost zapříčiňuje omezení sociálních kontaktů s přáteli a kolegy, vytrácí se smysl života a dochází k postupnému rozkladu integrity člověka.

²⁷BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 129.

Ztrátou zaměstnání se zmocní člověka nejistota a strach z budoucnosti, později pochybnosti o vlastních schopnostech. Placená práce je v naší společnosti spojována s vysokou společenskou i osobní hodnotou a zaměstnání je zdrojem identity a sebeúcty člověka, je klíčem k životním aspiracím. Ztráta práce je okolím vnímána jako znamení životního selhání.²⁸

5.2 Problém nezaměstnanosti

Nezaměstnanost představuje jeden z nejsledovanějších a nejdiskutovanějších jevů tržního hospodářství, a to jak v současnosti, tak i v historii.

V ekonomii se za nezaměstnané považují osoby produktivního věku, které splňují tyto podmínky:

- nemají placené zaměstnání ani příjem ze samozaměstnání, očekávají, že budou opět zaměstnány a jsou dočasně uvolněny z práce,
- jsou ochotny do práce nastoupit a aktivně práci hledají.

Nezaměstnaní spolu se zaměstnanými, včetně osob v práci nepřítomných, avšak majících vazbu na zaměstnání (nemoc, mateřská dovolená) tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Nezaměstnanost, její existence a příčiny patří dlouhou dobu ke sledovaným problémům a její pojetí se vyvíjí. V poslední době je v moderní ekonomii preferován termín přirozená míra nezaměstnanosti. Přirozená míra nezaměstnanosti odpovídá úrovni zaměstnanosti, při které míra inflace neklesá ani neroste, je tedy stabilní.²⁹

Problém s nezaměstnaností narostl do dramatických rozměrů od konce sedmdesátých let 20. století. V Evropě se začala prudce zvyšovat míra nezaměstnanosti. Pokud se jedná o krátkodobou nezaměstnanost, nevykazují jednotlivé evropské země velké rozdíly. Rozdíl je ve způsobu a úrovni zabezpečení při dlouhodobé nezaměstnanosti. V zásadě existují dva typy pojištění proti riziku nezaměstnanosti. Nejrozšířenější je systém povinného placení příspěvků pojištění (v některých zemích jsou z něho vyjmuty nejvyšší příjmové kategorie). Druhý model je založený na dobrovolném členství v odborech, které z vybraného pojistného vyplácejí dávky v nezaměstnanosti, přičemž je stát finančně podporuje. U všech systémů se předpokládá, že pojištěnec odvádí pojistné po určitou dobu, než z něj začne čerpat - minimálně to bývá doba šesti let. Pojistné musí být placeno po určitou dobu před nastoupením vlastní nezaměstnanosti, většinou během tří posledních odpracovaných let.³⁰

²⁸ BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 75 – 76.

²⁹ BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 64, 65, 72.

³⁰ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 63 – 64.

5.3 Rizikové skupiny nezaměstnaných

Uplatnění na trhu práce je podmíněno různými podmínkami např. věkem, zdravotním stavem, pohlavím, vzděláním nebo příslušností k určité etnické skupině. Nezaměstnanost ohrožuje určité skupiny populace, jako jsou mladí lidé, ženy s malými dětmi, starší lidé, lidé s nízkým vzděláním, zdravotně postižení, romské etnikum a přicházející imigranti. Tyto skupiny bývají vystaveny riziku opakované nezaměstnanosti, musí být na ně zaměřena politika zaměstnanosti a rovněž potřebují zvýšenou pomoc pracovně profesního a psychologického poradenství.³¹

Asi jednu třetinu dlouhodobě nezaměstnaných tvoří v současné době nekvalifikovaní pracovníci, jejichž část tvoří i absolventi základních škol. Patří sem obtížně vzdělavatelní mladí lidé, lidé s nežádoucím deviantním chováním (alkoholici, lidé sociálně nepřizpůsobiví, lidé propuštění z nápravných zařízení, recidivisté). Při hledání pracovních příležitostí bude rozhodující kvalifikace a profesionální dovednost. Lidé s nízkou kvalifikací budou stále více vytlačováni levnějšími a přesnějšími stroji, o jejich práci nebude zájem a stanou se potencionálním kriminálním problémem pro společnost. I romské etnikum bude stále obtížněji získávat zaměstnání. Většina Romů nedokončí ani základní vzdělání, pokud je dokončí, nezískává další kvalifikaci. Šance na uplatnění trhu práce je pro ně minimální. Koncentrace romských obyvatel v určitých oblastech vytváří lokality s vyhrocenými sociálními problémy, s vysokou kriminalitou a dochází k růstu závislosti na prostředcích poskytovaných státní sociální sítí.³²

5.4 Nezaměstnanost a sociálně patologické jevy

Vysoká dlouhodobá nezaměstnanost má nežádoucí vliv nejen na jednotlivce, ale i na celou společnost. Takovou společnost postihuje zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, což se zjišťuje spíše nepřímou cestou: roste konzumace alkoholu, nikotinu, drog, zvyšuje se nemocnost a spotřeba léků, zvyšuje se výskyt sebevražedných pokusů. Tuto skutečnost potvrzuje statistika z roku 1998 – nejpočetnější skupinou v rámci sebevražd ze sociálních příčin jsou nezaměstnaní, nejčastěji dobrovolně ukončují život lidé ve věku 40 – 50 let a teprve potom starší lidé.

³¹ BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 109.

³² BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 114 – 115.

Zákeřnost nezaměstnanosti spočívá v tom, že na počátku se člověk bez práce může cítit dobře. Teprve později, při opakovaném neúspěchu, vzniká pesimistický postoj s pocity beznaděje a nepotřebnosti, narůstá vědomí nemožnosti ovlivňovat vlastní životní situaci. Vysokou dlouhodobou nezaměstnanost provází zvýšená kriminalita a násilí, rasové konflikty i krize v rodině. Dochází ke ztrátě úcty k autoritám. Vzniká třída tzv. deklasovaných, to je osob, které mají dlouhodobou zkušenost s nezaměstnaností. Jsou bez kvalifikace, nemají pracovní dovednosti, žijí mimo pracovní trh a jsou trvale závislí na systému podpor.³³

Z praxe mohu uvést, že se častěji setkávám s klienty závislími na alkoholu, překvapivě i s ženami. Již v dopoledních hodinách bývá u klientů zaznamenán alkohol, v odpoledních hodinách je požití alkoholu zjevné. Občas se stává, že klienti nevědí, co předchozí den vyřizovali, na čem jsme se domluvili a přijdou se znovu informovat. Poměrně velká část klientů hmotné nouze jsou kuřáci, ojediněle se jedná i o osoby závislé na těkavých látkách.

5.5 Problém socializace

Každá společnost musí být schopna řešit spoustu existenčních problémů. Ani jedna ze společností nezaručuje faktickou rovnost všem svým členům, ale ne všechny jsou to ochotny přiznat. Proces socializace je všeobecným kulturním prostředkem k zajištění kontroly chování i myšlení členů společnosti. Cílem socializace je vytvořit bytost, která se i o samotě chová, jako by byla pod neustálým dohledem ostatních členů skupiny. Toho dosáhneme, jestliže jedinec přijme za své hodnoty normy a měřítko své kultury, nejen vědění. Socializace bývá nazývána „druhým, sociokulturním narozením“, neboť teprve poté je biologický tvor schopen chovat se jako člen určité společnosti. Bez uspokojivé socializace nejsou individua schopna běžných interakcí s ostatními členy skupiny. Vznikají tak sociálně narušení jedinci, kteří nerespektují normy běžného soužití ani nejsou schopni zapojit se do kolektivních akcí. Bez socializace není společnost schopna předávat své základní normy a hodnoty následující generaci a rozpadá se. Socializací se nepřenáší jenom kulturní hodnoty, ale i sociální nerovnosti. V tradiční společnosti byla sociální kontrola všudypřítomná, avšak v důsledku průmyslové revoluce se situace radikálně mění. K rozbití tradičních komunit přispěla urbanizace, vytvořila se ohniska sociální patologie a prostory s extrémně nízkou sociální kontrolou. Tradiční společnost byla většinou agrární, většinou byla soustředěna do malých lokálních komunit s četnými příbuzenskými a sousedskými vztahy, gramotnost nebyla vysoká. Společnost se modernizovala, obyvatelstvo se soustřeďovalo do měst, docházelo k růstu vzdělanosti a absenci příbuzenských sítí.

³³ BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8. Str. 115 – 116.

Populace se integrovala do velkých komplexních organizací s ekonomickou, politickou a kulturní reprodukcí. Tento proces kulminoval v padesátých a šedesátých letech v rozvinutý sociální stát. Pro moderní společnost je město symbolem pokroku. V druhé polovině 20. století se přesun obyvatelstva do měst zastavuje či zpomaluje a venkov či malá městečka se stávají stále atraktivnějšími pro bydlení. Dochází i k renesanci významu příbuzenských vztahů, zejména rozvedené matky s dětmi hledají oporu u rodičů. Zpřístupnění co nejvyššího stupně vzdělání vedlo mimo jiné k znehodnocování diplomů všech stupňů, k hrozbě nezaměstnanosti pro vysokoškoláky. Vysoký počet vysokoškolsky vzdělaných lidí je výhodný pro společnost, avšak může vést ke snižování šancí na uplatnění vysokoškoláků na trhu práce.³⁴

5.6 Vliv prostředí na jedince

Prostředí vytváří podmínky pro život. Prostředí obsahuje podněty nezbytné pro rozvoj osobnosti. Přírodní i společenská část životního prostředí podléhají změnám vlivem činnosti lidí. Člověk není pouze mechanický produkt prostředí, ale díky své aktivitě člověk může a dokáže prostředí měnit. Toto prostředí formované člověkem ovlivňuje způsob života člověka i jeho osobnost. Aktivní činnost lidí je nejen základní podmínkou lidské existence, ale i podstatnou vlastností člověka.

„Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře (to bude individuální a závislé na dalších okolnostech) nás poznamenává a ovlivňuje. Od našeho významného sociologa z první republiky A. I. Bláhy pochází pojem „sociální dědičnost“, jímž chtěl vyjádřit to, že vedle geneticky přenášených dispozic, přenášejí se i určité způsoby a modely chování v daném prostředí (především rodinném) existující.“

Po celá staletí bylo předmětem diskusí to, do jaké míry ovlivňuje prostředí život jedince, rozvoj jeho osobnosti. V 19. století dochází k největšímu rozmachu v názorech, vzniká řada teorií z oblasti psychologické i sociologické. Vliv prostředí je pouze v pozadí, psychologové hledají podmíněnost duševního vývoje zejména v dědičnosti. Hlavní představitel individuální psychologie A. Adler, pokládá společenské prostředí a zejména rodinu za hlavní pramen duševních zážitků člověka a vývoje člověka. Pod vlivem podnětů z vnějšího světa se formují reakce dítěte. Velký vliv na objasnění těchto, často protichůdných pohledů, měla sociologie.³⁵

³⁴ Keller J., Úvod do sociologie. Páté vydání – dotisk 2009: Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2009. ISBN 978-80-86429-39-7. Str. 17 – 43.

³⁵ KRAUS B., Poláčková V. et al., Člověk-prostředí-výchova. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2011. ISBN 80-7315-004-2. Str. 99 - 103.

Prostředí má na jedince nepopíratelný vliv. Jak jsem již uvedla, v rodině, ve které nepracuje jeden, popřípadě oba rodiče, většinou nepracují ani děti. Děti z těchto rodin stále častěji neukončí vzdělání, studium přeruší, evidují se na úřadu práce a mají pouze základní vzdělání. Děti, zejména dcery z neúplných rodin nevytvářejí manželský vztah, ale stávají se z nich svobodné matky, příjemkyně dávek pomoci v hmotné nouzi. Ženy někdy uzavírají vztahy s muži, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody nebo se vrátili z výkonu trestu. Další případy tvoří ženy, které se z různých důvodů pohybují po celé republice. Využívají služeb azylových domů – domovů pro matky s dětmi, popřípadě žijí v podnájmech, které „spolknou“ většinu jejich příjmů, protože nesplňují podmínky pro přiznání dávky příspěvek na bydlení, popř. doplatek na bydlení. Jak si mohou děti z těchto rodin vytvářet vztahy s prarodiči, s otcem (kterého třeba ani nevidí či neznají). Často se matky před partnery ukrývají z důvodu násilí páchaného na nich. Tyto matky ve většině případů nepracují, děti nevidí pracovní režim rodičů. Čím dál více přibývá občanů, kterým byl zrušen trvalý pobyt, jsou trvale hlášeni pod Ohlašovací obce, jedná se tedy o osoby bez přístřeší. Jedním z důvodů pro zrušení trvalého pobytu je strach rodičů těchto osob z jejich případných exekucí, dalším důvodem může být účelové jednání pro snazší dosažení dávek pomoci v hmotné nouzi. Jiným důvodem pro zrušení trvalého pobytu je ztráta vlastnického práva k nemovitosti či ukončení nájemního vztahu.

6 SOCIÁLNÍ STÁT

Soukromé vlastnictví je základem ekonomiky sociálních států. Je omezeno, aby byla zmírněna mocenská nerovnost mezi podnikateli a pracovní silou, mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Sociální státy respektují primární rozdělení příjmů, které je dáno trhem, korigují je přerozdělováním, které organizuje stát a zaručuje příjem i těm, kteří nejsou výdělečně činní. Dále sociální státy podporují životní úroveň středně a méně zámožných domácností, prostřednictvím dávek či služeb v oblasti zdraví, vzdělanosti a sociální pomoci. Tímto způsobem se sociální stát snaží podpořit a zvýraznit komplementaritu soukromého a veřejného sektoru a zájmu a zmírnit třecí body mezi nimi.³⁶

Britský sociolog T. H. Marshall vyslovil myšlenku, že skutečně plnohodnotné občanství obsahuje tři vrstvy práv, které se v dějinách teprve postupně prosadily:

- práva občanská zaručují svobodu, včetně svobody slova, myšlení a víry. Tyto svobody jsou garantovány stejným přístupem všech občanů k právu a právní ochraně.
- práva politická zaručují účast na výkonu politické moci, tedy svobodu volit a být volen,
- práva sociální. Marshall mezi ně zahrnul určitý rozsah a záruku jisté míry sociální jistoty pro každého, každému přístup ke kulturnímu dědictví prostřednictvím vzdělání a možnost každému žít životem civilizované bytosti podle standardů obvyklých v dané společnosti. Za přirozenou součást sociálních práv považoval Marshall právo na práci dle vlastní volby, při splnění podmínky kvalifikace. Sociální práva mají být určena všem, nejen nemocným či starým.³⁷

6.1 Sociální politika

Mezinárodní srovnávací studie v sociální oblasti jsou mimořádně obtížné a definice sociální politiky je i v akademických kruzích velmi nepřesná. Např. francouzský akademik nabízí definici sociální politiky jako „souhrn národních opatření, která v souladu s rozvojem myšlenky sociálních práv mají za účel zlepšit životní podmínky obyvatelstva v rámci daných hospodářských a politických možností země“. Dle švýcarského slovníku jde o „veškerou činnost státu, týkající se sociálních problémů“. Anglická autorka považuje koncept sociální politiky za „oblast úžasné nejistoty“.³⁸

³⁶ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 12 – 13.

³⁷ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 20 – 22.

³⁸ MUNKOVÁ, G., a kol. Sociální politika v evropských zemích. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0780-8. Str. 12.

6.2 Krize sociálního státu

V padesátých letech 20. století bylo sociálnímu státu vytýkáno, že je brzdou ekonomického růstu a zdrojem inflace. Hospodářský růst většiny evropských zemí byl přímo astronomický. Podle názoru kritiků sociálního státu mohl sociální stát především za nárůst sociálního vyloučení a za rostoucí nestabilitu rodiny. Od devadesátých let dosud nese vinu za snižování konkurenceschopnosti země. Sociální stát by pravděpodobně nikdy nevznikl, pokud by všichni ve společnosti měli dostatečný majetek, pokud by všichni podnikatelé prosperovali a zaměstnanci by měli práci, pokud by muži neopouštěli rodiny a manželství se nerozváděla, pokud by lidé nestárli a neodcházeli do důchodu a nehrozily by nám nemoci.³⁹

Sociální stát byl stabilní, pokud se mohl opřít o své dva partnery: funkční trh práce a rodinu. V poválečných letech a následně byl hlavním klientem sociálního státu muž, který byl zaměstnaný v průmyslu a při nižší kvalifikaci pobíral relativně vysokou mzdu. Byl schopen uživit rodinu a zajistit pro sebe a svoji manželku důchod. Rodina bývala v poválečných letech stabilní a i přes vyšší počet dětí v rodině živitel zajistil slušnou životní úroveň pro celou rodinu. V té době ženy ještě masově nenastupovaly do zaměstnání, takže nezaměstnanost se dařilo udržovat na velmi nízkých hodnotách. Sociální stát v této mimořádně příznivé době vybudoval systém silného sociálního zabezpečení.

Tato doba však pominula v polovině sedmdesátých let 20. století. Na trhu práce dochází k prudkým změnám, rodina se stává stále křehčí a své narůstající problémy přenáší na stát. Lidé, kteří se nemohou uplatnit na trhu práce a lidé, kteří ztratili oporu ve vlastní rodině - osamělé matky s dětmi a senioři, hledají ochranu u sociálního státu. V důsledku globalizace se snižuje manévrovací prostor pro stát i pro rozhodování politiků, kteří stát mají řídit.

Postupující krize sociálního státu je souběžnou krizí tří součástí systému: národního státu, trhu práce a nukleární rodiny.⁴⁰

Sociální reformy v minulosti sloužily vždy ke zlepšení kritických situací obyvatel, ať už se jednalo o početné rodiny, nezaměstnané, staré či nemocné. Současné sociální reformy postavení těchto skupin naopak zhoršují a znejistňují jejich současnou situaci i perspektivy do budoucna. Záměrně se zveličuje rozsah zneužívání sociálních dávek, sociální stát se líčí jako vlastní zdroj problémů a ne jako nástroj jejich řešení. Diskuze o zneužívání sociálních dávek, jejich krácení, zvýšený dohled a kontrola čerpání zvyšují tlak na sociálně znevýhodněné, aby ochotněji snášeli šikanování a svou pracovní sílu prodávali levněji.

³⁹ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 9 – 10.

⁴⁰ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 19 – 20.

Čím je sociální stát skromnější, tím víc je prezentován jako tíha, která svazuje síly ekonomiky. Přitom se přechází skutečnost, že problémy sociálního státu se vyhroutily zejména poté, co v podmínkách ekonomické deregulace přestávají na jeho chod přispívat nejbohatší příjmové kategorie a velké firmy. V nových podmínkách světové ekonomiky přestává hospodářský růst redukovat chudobu, chudobu rozšiřuje a nejbohatším přidává.

Existují tři způsoby jak snižovat sociální práva a nároky:

- zpřísnování podmínek pro jejich přiznání,
- snižování výše přiznaných dávek,
- zkracování doby, po kterou mohou být pobírány.

V případě potřeby rychlejší modernizace sociálního státu, mohou být všechny způsoby uplatňovány současně a mohou být různě kombinovány.⁴¹

Určitá část občanů se stále domnívá, že se o ně stát musí postarat. Ale každý má zodpovědnost sám za sebe. Samozřejmě by měl stát garantovat určité sociální jistoty, zabezpečení v nemoci, stáří, v mateřství a invaliditě. Ale abychom ze systému mohli přijímat, musíme do něj napřed vložit. Je čím dále více mladých lidí, kteří skutečně nikdy nepracovali. Nemyslí na to, že jednou budou staří, nemocní i bezmocní. Zakládají rodiny, rodí se jim děti. Neuvědomují si, že z dítěte musí vychovat dospělého člověka. Zabezpečit jeho vzdělání, přípravu na budoucí povolání a uvést je do života, mimo jiné příkladným životem. Jaký bude budoucí život těchto dětí, když nemají příklad od rodičů?

⁴¹ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-41-5. Str. 75 – 76.

7 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

7.1 Sociální pedagogika

Výchovou se zabývali lidé již v dávné minulosti. Již filozofové ve starém Řecku zdůrazňovali, že výchova musí být v souladu se zájmy společnosti, není zde ale soucit s lidmi v nouzi. To že stát zákony a způsobem vlády nezlepší morálku, a že trosečníkovi je potřeba podat ruku, nacházíme až u římského filozofa Seneky.

Za zakladatele sociální pedagogiky bývá pokládán švýcarský pedagog J. H. Pestalozzi, který svými teoretickými pracemi i praktickou výchovnou činností položil základy pedagogiky sociální péče. Dalším je německý filozof a pedagog P. Natorp, jenž se odvolává na Pestalozziho a Platona, kterého označuje za původce úvah o sociální funkci výchovy. A. Diesterweg poprvé použil termín sociální pedagogika, avšak tento termín blíže nevysvětluje.

G. A. Lindner, první profesor filozofie a pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze, bývá považován za zakladatele sociální pedagogiky u nás. Jeho následovníkem byl profesor sociologie na brněnské univerzitě A. I. Bláha. Z dalších můžeme jmenovat P. Pittra, K. Gally, O. Baláže, M. Přadka, Soňu Klapilovou nebo Blahoslava Krause.⁴²

7.2 Pojetí a zaměření sociální pedagogiky

Pojetí sociální pedagogiky se v průběhu vývoje proměňovalo. Jednalo se jednak o pojetí ve smyslu potřeby pomoci osobám, které se dostaly do složité životní situace, jednak ve vztahu k celé společnosti.

Zaměření sociální pedagogiky je k objektu výchovy (zdůrazňuje působení na celé sociální skupiny), k formám a podmínkám výchovy (zejména mimoškolní, rodinné a lokální prostředí), k cílům výchovy (zdůrazňuje společenské potřeby) a metodám výchovy (preferuje nepřímé výchovné metody) ve smyslu sociální pomoci (sociální chápe ve smyslu solidarity s osobami znevýhodněnými).

Z. Bakošová vnímá sociální pedagogiku jako obor, jehož cílem je:

- objasňovat vztahy výchovy a prostředí,
- zabývat se výchovou a právními nároky na výchovu. Chápat výchovu jako pomoc všem věkovým kategoriím,
- zabývat se odchylkami sociálního chování.

⁴²KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 9 – 19.

Sociální pedagogiku můžeme pojmut jako obor teoretický, nebo jako oblast aplikovanou, praktickou.⁴³

„Poměrně široké pojetí najdeme i v Publikaci Člověk prostředí, výchova, v níž se hovoří o sociální pedagogice jako o vědním oboru transdisciplinární povahy, který se zaměřuje roli prostředí ve výchově, a to nejen v souvislosti s problémy rizikových, potencionálně deviantně jednajících, ohrožených a nějak znevýhodněných skupin, ale v souvislosti s celou populací. Sociální pedagogika by měla podle této koncepce vytvářet soulad mezi potřebami jedinců a společnosti, tj. přispívat k optimálnímu způsobu života v dané době a v daných společenských podmínkách.“⁴⁴

Sociální pedagogika se orientuje na výchovu, která intervenuje do socializace, a to zejména u ohrožených a sociálně znevýhodněných skupin dětí, mládeže i dospělých. Pomáhá řešit krize rodině i škole a pomáhá předcházet vzniku dysfunkčních procesů. Sociální pedagogika má za úkol popisovat a analyzovat prostředí, zkoumat, jak poskytovat pomoc, reflektovat globální problémy společnosti a přispívat k utváření zdravého životního stylu.⁴⁵

7.3 Výchovné prostředí

Socializace člověka se účastní různí činitelé. Genotyp je soubor vlastností, které člověk získává v okamžiku početí, případně jde o vrozené dispozice, dále o veškeré vlivy prostředí a o výchovu. Výsledkem je fenotyp, tj. soubor znaků, kterými se jedinec projevuje v daném stadiu svého vývoje.⁴⁶

Prostředí člověka zahrnuje jak hmotné předměty, tak systém duchovní. Ve většině definic se uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život, hovoříme tedy o životním prostředí.

Prostředí můžeme členit dle velikosti prostoru na makroprostředí, regionální prostředí, lokální prostředí a mikroprostředí. Podle povahy realizované činnosti na pracovní, obytné a rekreační. Dle podílu člověka na podobě daného prostředí na přirozené a umělé (člověkem vytvořené). Podle charakteru na prostředí přírodní, společenské a kulturní. Podle povahy teritoria na venkovské prostředí, městské, velkoměstské a můžeme hovořit i o specifické sídlišť. Z hlediska frekvence, pestrosti a kvality prostředí na prostředí podnětově chudé, přesycené, optimální, nebo prostředí podnětově jednostranné a mnohostranné, podnětově zdravé prostředí, závadné či deviační.⁴⁷

⁴³ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 39 – 40.

⁴⁴ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 43.

⁴⁵ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 49.

⁴⁶ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 64.

⁴⁷ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 68 - 69.

7.4 Úloha prostředí ve výchově

Úloha prostředí v souvislosti s výchovným procesem je pro sociální pedagogiku stěžejní. Prostředí ovlivňuje jednání lidí, jeho působení je přirozené, spontánní a je vlastně ve výhodě oproti působení výchovnému, které je organizované a záměrné. Pro výsledný efekt výchovy je výhodou, pokud vychovávaný nemá pocit, že je vychováván. Na vychovávaného můžeme působit přímo (intencionálně) či nepřímo (funkcionálně). To znamená, že vychovatel sám nevstupuje do situace, ale ovlivňuje či vytváří podmínky, kterými působí na vychovávaného prostřednictvím situace.

Prostředí ve výchově má dvě funkce:

- situační - každá výchovná situace se odehrává v určitém prostředí, které může působit pozitivně, negativně nebo neutrálně.
- výchovnou – stále není doceňováno, že konkrétní prostředí velmi silně ovlivňuje jednání lidí a podílí se významnou měrou na rozvoji osobnosti. Lidé se chovají jinak na hřišti, na výletě, v hledišti divadla apod. Je třeba dostatečně využít manipulační účinek prostředí a jeho schopnost ovlivňovat jednání druhých.

Uskutečňováním změn v prostředí a jejich prostřednictvím ovlivňujeme jednání vychovávaného. To však vyžaduje ze strany vychovatele značnou aktivitu, kreativitu a vynalézavost. Např. vytvoření naučné stezky je klasický příklad pedagogizování prostředí.⁴⁸

Prostředí ovlivňuje naše chování. Domnívám se, že je velký rozdíl mezi vesnickým prostředím a městským. Mezilidské vztahy jsou na vesnici úplně jiné, než ve městě. Lidé z vesnice občas bývají terčem posměchu, nemívají takové vzdělání jak lidé z města, nemívají vytříbené společenské chování, neoblékají se podle poslední módy. Ale chování lidí na vesnici je úplně jiné. Na vesnici jsou zachovávány tradice, lidé se navzájem znají, společně se zúčastňují různých akcí, jsou ochotni si naslouchat i pomoci si navzájem. Děti mají menší pravděpodobnost setkat se se sociálně patologickým chováním, je menší možnost získat drogy, alkohol. Děti někdy nemají takové možnosti volnočasových aktivit jako děti ve městě, ale již i na vesnici je dostatek možností různých sportovních a kulturních aktivit. Knihovny nabízejí spoustu možností, mají počítačové vybavení, sportovní sály jsou vybaveny posilovacími stroji, obce pořádají řadu soutěží pro děti i mládež. Je jen na rodičích, jakým směrem svoje dítě povedou. Nezapomíná se ani na seniory. Jsou pořádány různé besedy, přednášky, tvůrčí dílny – stačí si jen vybrat.

⁴⁸KRAUS B., Poláčková V. et al., *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2011. ISBN 80-7315-004-2. Str. 106 - 108.

7.5 Ohrožení rozvoje osobnosti prostředím

Prostředí vytváří základní podmínky pro existenci člověka a jeho vývoj. Člověk však vylepšuje podmínky pro svůj vývoj a tak citelně do prostředí zasahuje a přetváří je. Některé zásahy bývají necitlivé a mají negativní vliv na lidský organismus. Civilizační pokrok se dostává do rozporu s kapacitou přírodních zdrojů. Současné prostředí vtiskuje člověku jiný způsob a rytmus života. Největší ohrožení vychází ze samotného stavu životního prostředí: globální oteplování a následný vzestup mořské hladiny, znečišťování ovzduší, úbytek půdy i lesů. Devastace životního prostředí negativně ovlivňuje zdraví člověka, jeho úctu a respekt k přírodním krásám. Člověk ztrácí schopnost snášet nejen bolest a vše nepříjemné, ale i prožívat radost.

Dalším ohrožujícím faktorem lidstva je jeho vývoj z pohledu demografických ukazatelů – nárůst lidské populace, bídy a hladu v zemích s nekontrolovatelnými populačními přírůstky. Přelidněnost vede ke vzrůstající agresi i k větší izolovanosti.

Ohrožení zdravého vývoje dětí je dáno morálním stavem společnosti. Materializace, egoismus a převládající hodnotové orientace mají negativní vliv na vývoj dětí. Dalšími faktory jsou sociálně patologické jevy. Mnohé děti se stávají nejen objekty trestné činnosti, ale i deviantně jednajícími. Dalším vážným problémem je ohrožení nezaměstnaností. Někteří mladiství nemají vytvořeny žádné pracovní návyky, nezaměstnanost jim vyhovuje a často vede k sociálně patologickému jednání. Řada ohrožení má souvislost s lokalitou, s rodinou, školou. Všechna tato ohrožení zanechávají následky na rozvoji osobnosti současné generace dětí a mládeže. U dětí a mládeže přibývá alergiků, přibývá smyslových i ortopedických vad, dochází k traumatizaci, neurotizaci a frustracím.

Velkou úlohu v uvedených problémech má sociální pedagogika. Diagnostikuje prostředí, snaží se zmírňovat následky ohrožujícího prostředí, působí preventivně – posiluje odolnost čelit různým ohrožením: formovat pevnou vůli, odolávat přesvědčování členů sekt, nevšímat si hracích automatů apod.⁴⁹

7.6 Sociálně pedagogická komunikace

Každý člověk se v procesu socializaci dostává do množství sociálních kontaktů, které mají různou frekvenci, intenzitu i délku trvání. V těchto kontaktech probíhá sociální interakce, jednání, jehož výsledkem je vzájemné ovlivňování jednotlivců nebo skupin. Interakce se odehrává prostřednictvím komunikace a komunikace je proces, při kterém jsou v přímém nebo nepřímém kontaktu sdělovány informace a významy.

⁴⁹KRAUS B., Poláčková V. et al., Člověk-prostředí-výchova. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2011. ISBN 80-7315-004-2. Str. 110 - 113.

Komunikace má sedm fází: rodí se nápad, myšlenka tj. obsah sdělení, druhá fáze představuje zakódování, dále vyjádření zformulovaného obsahu, přenos od komunikátora ke komunikantovi, příjem, dekodování a poslední fází bývá akce, tedy určité chování.

Cesta k předávání informací se označuje jako komunikační kanál, v něm se mohou objevit bariéry (špatná výslovnost, tichý hlas, nepozornost, nedoslýchavost, nezájem, rušivé vlivy).

Druhy komunikace: přímá a nepřímá, jednostranná a dvoustranná, dyadická, skupinová, hromadná, verbální a neverbální (mimika, gesta, pohyby těla, dotyky).

Mezi jednotlivcem a společenským prostředím se uskutečňuje sociální styk, který má tři základní složky: sociální percepci, sociální interakci a sociální komunikaci.⁵⁰

7.7 Sociální pedagogika v praxi

V sociální pedagogice rozumíme výchovnou metodou určitý konkrétní postup, kterým chceme realizovat výchovný záměr a ovlivnit osobnost vychovávaného. Sociální pedagogika se neobejde bez základních výchovných metod jako je přesvědčování, vysvětlování, metoda příkladu, odměny a trestu, souhlasu a nesouhlasu, cvičení apod.

Jednou ze zásadních metod je metoda rozhovoru, který je východiskem i pro některé další metody – např. mediaci. Rozhovor může mít výchovný, diagnostický, poradenský či terapeutický účel. V rozhovoru jde o sdělování poznatků, sdílení pocitů, o dorozumívání dvou nebo více osob. Při rozhovoru je nejdůležitější umění aktivně naslouchat.

Rozhovor mívá tři fáze: úvodní, jádro rozhovoru a závěr. Při úvodu navazujeme kontakt, získáváme základní údaje. Jádro rozhovoru je dáno konkrétním stavem – očekávání vychovávaného, záměr vychovatele, hledání společného řešení problému. V závěru by mělo dojít k dohodě, měl by se zdůraznit výsledek jednání.⁵¹

Současná doba přinesla výrazné změny do celého našeho života. V současném světě není jednoduché orientovat se, dostát zvyšujícím se požadavkům a nárokům. Je stále více těch, kteří selhávají. Počet osob v tísní narůstá a narůstá i význam pomoci a pomáhajících profesí. Vznikají občanské politické a náboženské iniciativy, organizace a hnutí proti násilí a za dodržování lidských práv, ekologická hnutí apod. Jejich pomoc může mít materiální podobu, finanční podobu, mohou zajišťovat základní biologické potřeby jako je jídlo a bydlení, zdravotní péče, osvěta, vzdělávání, výchova a poradenství. Pomoc může být uplatňována v nejrůznějších situacích:

⁵⁰ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 119 - 122.

⁵¹ KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 173 - 174.

- v běžných životních situacích - např. děti z dysfunkčních rodin nebo osoby s nižší mentální úrovní, kdy proces socializace neprobíhá žádoucím směrem,
- v specifických situacích (krizových a náročných).⁵²

V komunikaci je velmi důležité naslouchání. Svěřujeme se se svým trápením, dělíme se o svoji radost, ale dokážeme naslouchat? Naslouchat a skutečně vnímat sdělované? Dokážeme odstranit rušivé elementy komunikace – neustále hrající rádia, nosiče a televizory? Stále větší počet lidí se uzavírá do sebe, upřednostňuje virtuální komunikaci před osobním kontaktem. Naše děti mají desítky „přátel“ na sociálních sítích ale třeba žádného skutečného kamaráda.

⁵²KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. Str. 135 - 136.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 METODIKA VÝZKUMU

Ve své bakalářské práci jsem provedla kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření doplněného rozhovorem s pracovníky hmotné nouze pěti úřadů s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko, a to Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice a Velké Opatovice.

8.1 Cíl výzkumu

V praktické části bakalářské práce jsem se chtěla zaměřit na zjištění, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšné práce či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. Také na to, v čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

Ve své bakalářské práci na téma Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi, jsem chtěla zjistit v rámci regionu okresu Blansko, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána, zda je veřejná služba vnímána jako přínos, zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Zdali sociální práce s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. Mojí hypotézou je, že veřejná služba je vykonávána pouze z finančních důvodů a nikoliv v důsledku sociální práce pracovníků hmotné nouze, že veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, ale nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

9 VEŘEJNÁ SLUŽBA V OBCÍCH S POVĚŘENÝM OBECNÍM ÚŘADEM

9.1 Obce s rozšířenou působností a obce s pověřeným obecním úřadem

Jihomoravského kraje

„Jihomoravský kraj se rozkládá v jihovýchodní části České republiky a centrem kraje je druhé největší město v republice Brno, které je městem statutárním. Jihomoravský kraj má přes jeden milion obyvatel, nachází se v něm 673 obcí, 49 měst a 7 okresů. Do těchto okresů patří Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo. V rámci Jihomoravského kraje je 21 obcí s rozšířenou působností a 34 obcí s pověřeným obecním úřadem.

K obcím s rozšířenou působností patří:

Blansko, Brno, Boskovice, Břeclav, Bučovice, Hodonín, Hustopeče u Brna, Ivančice, Kuřim, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Pohořelice, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice, Tišnov, Veselí nad Moravou, Vyškov, Znojmo, Židlochovice.

K obcím s pověřeným obecním úřadem patří kromě výše uvedených obcí s rozšířenou působností dále tyto obce:

Adamov, Bzenec, Hrušovany nad Jevišovkou, Ivanovice na Hané, Klobouky u Brna, Letovice, Miroslav, Rousínov, Strážnice, Velká nad Veličkou, Velké Opatovice, Vranov nad Dyjí, Ždánice.

Jen pro upřesnění lze uvést, že pro účely města Brna rozhoduje o pomoci v hmotné nouzi Magistrát města Brna a úřady městských částí Brno-Bohunice, Brno-Bosonohy, Brno-Bystrc, Brno-Černovice, Brno-Chrlice, Brno-Jih, Brno-Jundrov, Brno-Kohoutovice, Brno-Komín, Brno-Královo Pole, Brno-Líšeň, Brno-Maloměřice a Obřany, Brno-Medlánky, Brno-Nový Lískovec, Brno-Řečkovice a Mokrá Hora, Brno-Sever, Brno-Slatina, Brno-Starý Lískovec, Brno-střed, Brno-Tuřany, Brno-Vinohrady, Brno-Žabovřesky, Brno-Žebětín, Brno-Židenice.

Samostatným Újezdním úřadem vojenského úřadu v rámci Jihomoravského kraje je Březina.

V případě Jihomoravského kraje je odvolacím orgánem Krajský úřad Jihomoravského kraje, odbor sociálních věcí, který nejenom že rozhoduje o odvolacím řízení na úseku dávek pomoci v hmotné nouzi, ale rovněž vyřizuje stížnosti a podněty občanů k této oblasti, poskytuje sociální poradenství, koordinuje a usměrňuje podmínky pro jednotný postup správních orgánů v rámci Jihomoravského kraje při aplikaci právních předpisů a metodických pokynů, zabezpečuje konzultační a poradenskou činnost, kontroluje výkon státní správy na úseku dávek pomoci v hmotné nouzi, monitoruje problémy a dává podněty MPSV k jejich řešení a plní další povinnosti v přenesené působnosti.“⁵³

⁵³ MOSEROVÁ D. Syndrom vyhoření u pomáhajících profesí se zaměřením na pomoc v hmotné nouzi, BAKALÁŘSKÁ PRÁCE. Brno 2011.

Správní obvod obcí s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko tvoří obce Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice a Velké Opatovice. Přičemž správní obvod obce Adamov je vymezen územím obce Adamov, správní obvod obce Blansko je vymezen územím obcí Blansko, Bořítov, Brťov-Jeneč, Bukovina, Bukovinka, Býkovice, Černá Hora, Dlouhá Lhota, Doubravice nad Svitavou, Habrůvka, Holštejn, Jedovnice, Kotvrdovice, Krasová, Křtiny, Kulířov, Kuničky, Lažany, Lipovec, Lipůvka, Lubě, Malá Lhota, Milonice, Olomučany, Ostrov u Macochy, Petrovice, Rájec-Jestřebí, Ráječko, Rudice, Senetářov, Sloup, Spešov, Svinošice, Šebrov-Kateřina, Šošůvka, Újezd u Černé Hory, Vavřinec, Vilémovice, Vysočany, Závist, Žďár, Žernovník.

Správní obvod obce Boskovice je vymezen územím obcí Bedřichov, Benešov, Boskovice, Crhov, Černovice, Drnovice, Hodonín, Chrudichromy, Jabloňany, Kněževy, Knínice u Boskovic, Kořenec, Kozárov, Krhov, Křtěnov, Kunčina Ves, Kunice, Kunštát, Lhota Rapotina, Lhota u Lysic, Lhota u Olešnice, Louka, Ludíkov, Lysice, Makov, Němčice, Obora, Okrouhlá, Olešnice, Petrov, Rozseč nad Kunštátem, Rozsídka, Sebranice, Skalice nad Svitavou, Sudice, Suchý, Světlá, Svitávka, Šebetov, Štěchov, Tasovice, Újezd u Boskovic, Ústup, Valchov, Vanovice, Vážany, Velenov, Voděradý, Zbraslavec, Žďárná, Žerůtky.

Správní obvod obce Letovice je vymezen územím obcí Deštná, Horní Poříčí, Horní Smržov, Křetín, Lazinov. Letovice, Míchov, Nýrov, Pamětice, Prostřední Poříčí, Roubanina, Skrchov, Stvolová, Sulíkov, Visky, Vranová.

Správní obvod obce Velké Opatovice je vymezen územím obcí Borotín, Cetkovice, Malá Roudka, Uhřice, Úsobrno a Velké Opatovice.⁵⁴

Od roku 1994 jsem pracovala na Městském úřadu v Boskovicích, odboru sociálních věcí a zdravotnictví, vyřizovala jsem agendu dávek sociální potřeby. Dne 1. 1. 2007 nabyl účinnosti zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. K 31.12. 2006 byla ukončena platnost zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů. Tím došlo k zániku dávek sociální péče z důvodu sociální potřebnosti, příspěvku na výživu a příspěvku při péči o osobu blízkou a vznikly dávky pomoci v hmotné nouzi a příspěvek na péči. Od 1. 1. 2012 byly dávky pomoci v hmotné nouzi převedeny pod Úřad práce České republiky.

⁵⁴ Vyhláška č. 388/2002 Sb. Ministerstva vnitra o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/ce/10821/.p/8411/_s.155/70... 31. 1. 2012

Od 1. 1. 2012 pracuji tedy na Krajské pobočce úřadu práce v Brně, referátu nepojistných sociálních dávek, kontaktní pracoviště Boskovice. Z tohoto důvodu jsem svůj výzkum prováděla v rámci správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko. Jak jsem již uvedla, pracuji s osobami v hmotné nouzi a denně vykonávám sociální práci, proto jsem si vybrala téma bakalářské práce Veřejná služba jako součást sociální práce. Svoje šetření jsem zaměřila na příjemce dávek pomoci v hmotné nouzi v rámci správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko, tj. obce Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice a Velké Opatovice, a to v měsíci listopadu roku 2011. Šetření jsem prováděla formou dotazníkového šetření u úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko, které jsem doplnila rozhovory se sociálními pracovníky dávek pomoci v hmotné nouzi těchto úřadů.

Dotazníkovým šetřením jsem chtěla zjistit počet příjemců dávky příspěvek na živobytí, počet míst veřejné služby, zda veřejnou službu zřídily i obce ve správních obvodech obcí s pověřeným obecním úřadem, zda obce přijmou jakýkoliv počet klientů, zda mají obce stanovenou nějakou podmínku pro vykonávání veřejné služby, dále počet klientů vykonávajících veřejnou službu, kolik klientů odpracovalo 20 hodin veřejné služby a kolik 30 hodin. Zda klienti odpracovali 30 hodin měsíčně, ačkoliv tuto povinnost ze zákona ještě neměli, zda byla zřízena a využívána i dobrovolnická služba.

V rozhovoru s pracovníky dávek pomoci v hmotné nouzi jsem se zaměřila na to, kde jsou klienti veřejné služby zaměstnáváni, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě a jestli mělo vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. Zda pracovníkům hmotné nouze připadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby. Chtěla jsem zjistit, jak je prováděna sociální práce s klienty a jaké je poskytováno sociální poradenství, jak je využívána sociální práce při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby. Zda veřejná služba znamená pomoc obcím, zda je veřejná služba příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná, zdali má sociální práce s klienty hmotné nouze vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. V čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos a v čem problémy veřejné služby, co si myslí o veřejné službě a jejich případný názor, připomínka, postřeh.

Mojí hypotézou je: veřejná služba je vykonávána pouze z finančních důvodů a nikoliv v důsledku sociální práce pracovníků hmotné nouze. Veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, ale nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Druhy dávek, jejich počet a celková výše vyplacených finančních prostředků v rámci správních úřadů s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko v listopadu 2011 je uvedena v následující tabulce.

druh dávky	počet	Částka
Příspěvek na živobytí	499	1 526 338 Kč
doplatek na bydlení	85	232 510 Kč
mimořádná okamžitá pomoc	20	58 960 Kč

To znamená, že v rámci správních úřadů s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko bylo v měsíci listopadu roku 2011 vyplaceno téměř 500 příjemců dávky příspěvek na živobytí.

9.2 Šetření s pracovníky hmotné nouze

Dotazníkové šetření o veřejné a dobrovolnické službě jsem prováděla v měsíci listopadu roku 2011 u správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem a obcí s rozšířenou působností okresu Blansko, tj. obce Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice a Velké Opatovice - viz. Příloha č. I.

	Adamov	Blansko	Boskovice	Letovice	Velké Opatovice
Příjemci dávky příspěvek na živobytí	35	173	215	48	44
Místa pro veřejnou službu	10	10	20	20	neomezeno
Veřejná služba zřízená obcemi ve správním obvodu	0	6	6	0	2
Omezení počtu klientů	NE	NE	ANO	NE	NE
Stanovena podmínka pro zájemce o vykonávání veřejné služby	NE	ANO	ANO	NE	NE
Příjemci příspěvku na živobytí vykonávající veřejnou službu	3	6	32	7	16
Klienti mající odpracováno 20 hodin	0	2	6	0	1
Klienti mající odpracováno 30 hodin	3	4	26	7	15
Klienti mající nepovinně odpracováno 30 hodin	0	0	3	1	10
Dobrovolnická služba ve správním obvodu	NE	ANO	ANO	NE	NE
Příjemci příspěvku na živobytí vykonávající dobrovolnickou službu	0	5	7	0	0
Klienti mající dobrovolnicky odpracováno 20 hodin	0	5	0	0	0
Klienti mající dobrovolnicky odpracováno 30 hodin	0	0	7	0	0

Graf č. 1:

V dotazníkovém šetření jsem zjistila, že v uvedeném obvodu bylo v měsíci listopadu roku 2011 celkem 515 příjemců dávky příspěvek na živobytí. V Adamově to bylo 35 osob, v Blansku 173, v Boskovicích 215, v Letovicích 48 a ve Velkých Opatovicích 44 osoby.

V Adamově bylo zřízeno 10 míst veřejné služby, v Blansku 10 míst, v Boskovicích 20 míst, v Letovicích maximálně do 20 míst, ve Velkých Opatovicích nebyl počet míst veřejné služby omezen.

Ve správním obvodu Blanska zřídilo 6 spádových obcí veřejnou službu, v Boskovicích také 6 obcí, ve Velkých Opatovicích 2 obce, v Letovicích žádná obec a Adamov nemá spádové obce.

Pouze v Boskovicích byl počet míst omezen.

V Blansku a Boskovicích byla stanovena podmínka trvalého pobytu v obci pro zájemce o vykonávání veřejné služby.

Graf č. 2:

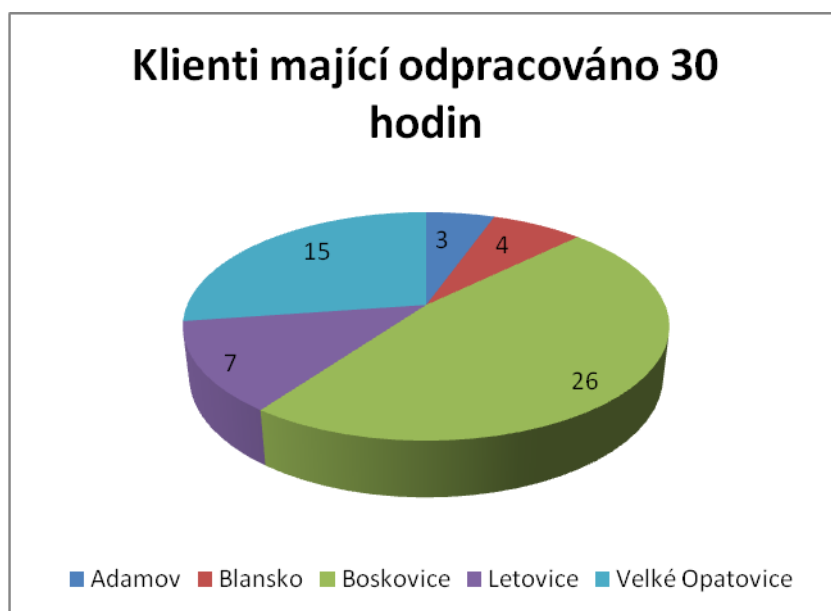
Celkem v měsíci listopadu roku 2011 vykonávalo veřejnou službu 64 klientů, v Adamově 3, v Blansku 6, v Boskovicích 32, v Letovicích 7 a ve Velkých Opatovicích 16 klientů.

Graf č. 3:

V uvedeném měsíci a obvodu odpracovalo 9 klientů po 20 hodinách. V Blansku to byli 2 klienti, v Boskovicích 6 a ve Velkých Opatovicích 1 klient.

Graf č. 4:

V uvedeném měsíci a obvodu odpracovalo 55 klientů po 30 hodinách. V Adamově 3 klienti, v Blansku to byli 4 klienti, v Boskovicích 26, v Letovicích 7 klientů a ve Velkých Opatovicích 15 klientů.

O vykonávání 30 hodin veřejné služby mělo zájem 14 příjemců dávky příspěvek na živobytí, kteří ze zákona tuto povinnost neměli – v období prvních šesti měsíců pobírání příspěvku na živobytí. Za odpracování byli finančně zvýhodněni. V Boskovicích to byli 3 klienti, v Letovicích 1 klient a ve Velkých Opatovicích 10 klientů.

V rámci správního obvodu dvou obcí (Blansko a Boskovice) byla zřízena i dobrovolnická služba.

Dobrovolnickou službu vykonávalo 12 klientů. V Blansku 5 klientů a v Boskovicích 7 klientů.

V Blansku 5 klientů odpracovalo po 20 hodinách dobrovolnické služby.

V Boskovicích 7 klientů odpracovalo po 30 hodinách dobrovolnické služby.

Dotazníkové šetření jsem doplnila rozhovory s pracovníky správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko, tj. Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice, Velké Opatovice, a to v měsíci listopadu roku 2011 - viz. Příloha č. II.

Adamov

V Adamově jsou klienti veřejné služby zaměstnáváni na území města, zejména při úklidu veřejných prostranství, zametání chodníků, hrabání trávy apod.

Pro získání pracovních návyků pomohla veřejná služba pouze v případě mladého chlapce po propuštění z ústavní péče. V jednom případě klient v minulosti zaměstnaný na veřejné službě byl poté zaměstnán jako pracovník města do řádného pracovního poměru na tento úklid. Jinak bohužel ne.

Pracovnice hmotné nouze si nemyslí, že veřejná služba má vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě, pouze občané pozitivně hodnotí, že tuto službu někdo vůbec dělá.

Pracovníci hmotné nouze nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby. Nemá právo je k vykonávání nutit. Občané mají právo volby a je jich věc, jestli službu nastoupí nebo ne.

Pracovníci hmotné nouze připadá spravedlivé nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby – např. úklidem veřejných prostranství. Osobám nabízí to, co může a buď přijmou, nebo nepřijmou.

Pracovnice hmotné nouze sociální práci ve vztahu ke klientovi považuje za stěžejní část své práce a sociální poradenství provádí neustále. Převážná část klientů, kteří ji navštíví, nejsou pravidelnými příjemci dávek, pouze se informují na svoje možnosti a ona často zjišťuje informace, které s hmotnou nouzí ani nesouvisí. Supluje tedy poradenství v oblasti dávek pro zdravotně postižené, zejména pomáhá vyplňovat žádosti o příspěvek na péči, věnuje se rodinám s dětmi a zjišťuje jejich nároky na státní sociální podporu. Často pro svoje klienty sleduje nabídky úřadu práce. Zjišťuje klientům důchodové nároky, pomáhá jim při žádostech do domova důchodců, dále jim pomáhá při nájemních smlouvách, při žádostech o výživné, zejména při změnách i u dospělých osob apod. Stává se, že součástí práce sociální pracovnice jsou i exekuční problémy, řeší dluhy klientů a jejich možnosti. Problémů klientů je velké množství a pracovnice se jim snaží pomoci vyčerpávajícím způsobem tak, aby odcházeli spokojeni.

Sociální práci při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi pracovnice v Adamově vykonává tak, jak bylo naznačeno v metodickém pokynu. Pracovnice hmotné nouze si myslí, že vykonává veškerou tuto práci, zejména ve vztahu k sociálnímu šetření, k předcházení rizikovým skutečnostem apod. Ve vztahu k využívání veřejné služby pracovnice dělá maximum pro to, aby občané této možnosti

využívali. Přesto ani pokles na existenční minimum není dostatečnou motivací k tomu, aby ji lidé vykonávali. Ti, kteří ji dělají, jsou osobami opravdu potřebnými, ostatní, dle jejího názoru, mají jiné zdroje.

Dle názoru pracovnice hmotné nouze je veřejná služba pomoc obcím. Přes veškerý nezájem je každá ruka dobrá. Pokud pracovníci na veřejné službě nedělají problémy, což naštěstí není jejich případ, je nad nimi dozor a dohled, vykonávají práci velmi dobře a svědomitě a jsou ze strany pracovníků hmotné nouze i obce chváleni. Případy, kdy tomu tak nebylo, byly včas ukončeny. Čili obec si může regulovat, kdy je práce na veřejné službě opravdu přínosem.

Veřejná služba jako vítaná pomoc a finančně motivující je vnímána v případě těch, kteří skutečně potřebují každou korunu. V případě těch, kteří nad pár korunami navíc mávnou rukou, je to otázka jejich hodnotového systému a způsobu jejich života, kdy tito lidé nebudou pracovat nikdy, protože prostě nechtějí.

Pracovnice hmotné nouze se nedomnívá, že sociální práce má na vykonávání veřejné služby vliv, přestože se svojí sociální prací snaží klienty co nejvíce motivovat. Motivace je především finanční, a ani ta ne vždy. Vychází z toho, že v systému zůstávají opravdu lidé, kteří pracovat buď nemohou zejména ze zdravotních důvodů a těch je hodně, nebo pracovat nechtějí. Ti, kteří pracovat opravdu chtějí a mohou, veřejnou službu vykonávají.

Přínos veřejné služby vidí pracovnice hmotné nouze v tom, že lidé jsou finančně motivováni a současně pomáhají svému městu. Jsou rádi, že mají nějaký pravidelný režim, že musí vstát do práce a je za nimi nějaká práce vidět, že si jich někdo váží, všímá, že je někdo bere stejně jako jiné kvalifikované pracovníky. Osobně by finanční přínos pro tyto lidi ještě zvýšila.

Problém veřejné služby pracovnice hmotné nouze vidí pouze v případě, že klienti nemají řádný dohled nad vykonávanou prací. Pokud vědí, že je někdo kontroluje, pracují dobře. Pokud vědí, že je nikdo nekontroluje, mají tendence práci odbývat. V Adamově musí respektovat příkazy těch, kteří mají veřejnou službu na starosti, musí dodržovat zvolený režim, musí se omluvit v případě, že se do práce nemohou z nějakých vážných důvodů dostavit, prostě, musí spolupracovat. Jedná se ovšem o pracovní návyky konkrétních lidí.

Veřejná služba by měla zůstat i nadále na obcích a měla by zde být spolupráce s příslušnými orgány. Obec sama zná nejlépe svoje možnosti, svoje občany

a má k nim nejbližší přístup. Veřejnou službu pracovnice hmotné nouze hodnotí kladně a domnívá se, že by měla zůstat zachována.

Je ke škodě věci, že systém, který nějakým způsobem fungoval a byl zaveden, byl novelizací zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, opět změněn. Pracovnice hmotné nouze si není jista, zda očekávaný přínos bude pro lidi opravdu přínosem. Nedovede si představit, jak z hlediska výše popsané dosavadně fungující sociální práce, budou nyní občané řešit svoje problémy s někým, kdo jejich konkrétní problémy nezná. Sociální práce je, dle jejího názoru, založena především na důvěře a vztahu mezi pracovníkem a klientem, který se vytváří dlouhodobě. Přála by si, aby nedošlo k odlidštění tohoto systému na pouhé vyřízení formalit, a aby se osoby, které pomoc budou opravdu potřebovat, této pomoci skutečně dočkaly a neskončily tak na úplném dně.

Blansko

V Blansku jsou klienti zaměstnáváni na veřejné službě pro obec v místě obce. Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že veřejná služba pomohla klientům hmotné nouze k pracovním návykům. V několika málo případech se stalo, že s ohledem na výkon práce je Město Blansko zaměstnalo na smlouvu u obce na veřejně prospěšné práce.

Pracovníci hmotné nouze se nedomnívají, že veřejná služba má vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Pracovníkům hmotné nouze nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby. Dostávají od státu dávky a měli by tedy alespoň na druhou stranu nějak pomoci.

Pracovníkům připadá spravedlivé nutit klienty k jejímu vykonávání např. úklidem veřejných prostranství.

Sociální poradenství pracovníci hmotné nouze v Blansku provádějí automaticky s každým klientem, který pobírá sociální dávky. Poskytují informace o tom, co, kde a jak může získat, jak se má chovat, aby neztratil bydlení, jak na to, aby se nedostal do dluhové pasti apod. Uvedené sociální poradenství poskytuje a uvedené situace řeší prakticky každá pracovnice ve svém obvodu.

Sociální práci při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby provádí v Blansku každodenně. S každým klientem, kterému jsou poskytovány dávky pouze ve výši existenčního minima, hovoří o možnosti využití veřejné služby,

o možnosti zapojení se do práce a zvýšení si příjmu vlastním přičiněním, a to opakovaně. O veřejnou službu však není zájem. U mnoha klientů mají pracovníci podezření, že pracují bez pracovní smlouvy, což je pro ně zřejmě výhodnější, než ztrácet čas na veřejné službě.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že pokud je veřejná služba dobře zorganizovaná, pokud by ji lidé vykonávali v dostatečném počtu, pak znamená pomoc pro obce.

Pouze u některých klientů je veřejná služba vnímána jako finančně výhodná – u těch, kteří na veřejné službě pracovali. U většiny ostatních ne, zřejmě měli jiné příjmy.

Sociální práce nemá vliv na zájem klientů o vykonávání veřejné služby. Hnacím motorem je to, že se jim zvýší příjem.

Přínos veřejné služby je dle názoru pracovníků hmotné nouze v tom, že klient má možnost zvýšit si příjem vlastním přičiněním. Na druhé straně by byla čistá obec, ale muselo by pracovat více lidí, i počet hodin by měl být stanoven vyšší.

Problémem veřejné služby je to, že se do ní přihlašují i klienti, kteří již nemají pracovní návyky a jsou s nimi problémy. Město se stará o pracovní pomůcky a pracovní oděvy, od vykonavatele veřejné služby je však problém získat svěřené pomůcky zpět.

Veřejná služba má určitě svůj význam. Pokud člověk dlouhodobě pobírá od státu sociální dávky, měl by mít povinnost pracovat ve veřejné službě. I široká veřejnost by pobírání dávek pomoci v hmotné nouzi vnímala jinak, když by věděla, že tito lidé mají alespoň částečně povinnost pracovat. Nutnost pravidelně vykonávat veřejnou službu by pomohla odstranit nelegální práci.

Boskovice

V Boskovicích jsou klienti veřejné služby zaměstnávání zejména při úklidu veřejných prostranství, zametání chodníků, odklizení sněhu, údržbě sportovišť – zimního a letního stadionu, ženám je umožněno vykonávat veřejnou službu na Městské správě sociálních služeb v Domově pro seniory.

Vykonávání veřejné služby pomohlo třem klientům k umístění na veřejně prospěšné práce. S dvěma pracovníky byla na základě jejich dobrých pracovních výsledků uzavřena dohoda o provedení práce za odměnu.

Dle názoru pracovníků hmotné nouze vykonávání veřejné služby nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Dle názoru pracovníků je diskriminující nutit řádné občany, pokud se ocitnou nečekaně v hmotné nouzi a aktivně hledají zaměstnání, k vykonávání veřejné služby. Vykonávat veřejnou službu by měli zejména dlouhodobě nezaměstnaní, kteří ji vesměs odmítají.

Pracovníkům hmotné nouze připadá nespravedlivé nutit klienty k vykonávání veřejné služby např. úklidem veřejných prostranství. Místa veřejné služby by mohla být zřízena např. v knihovnách či úřadech. Kvalifikovaní klienti by mohli pomáhat například s archivací, skartací, kopírováním tiskopisů, pomáhat při úklidu v budovách apod.

Sociální poradenství je nedělitelnou součástí sociální práce. Pracovníci hmotné nouze musí mít široký okruh znalostí. Radí nejen klientům hmotné nouze, ale podávají základní informace běžným občanům, a to např. v oblasti nemocenského pojištění, důchodového pojištění, dávek státní sociální podpory, vyživovacích povinností. Stále více občanů se stává zadluženými, ať už z důvodu čerpání a nesplácení různých půjček nebo nehrazení nájmu a záloh na energie.

Sociální práci při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby v Boskovicích provádějí s osobami v hmotné nouzi neustále. Na provádění sociální práce by mělo být více času, velkou část zabírá administrativa, zvyšuje se počet klientů na pracovníka. Veřejná služba by se měla týkat zejména osob dlouhodobě nezaměstnaných, osob nepřizpůsobivých, osob bez přístřeší či osob závislých na alkoholu nebo jiných návykových látkách. Bohužel, tyto klienti pracovat nikdy nebudou.

Veřejná služba je rozhodně pomoc obcím.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že veřejná služba je mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Klienti jsou však motivováni pouze finančním ohodnocením, sociální práce nemá vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby.

Veřejná služba je rozhodně přínos, město je uklizené, klienti získávají pracovní návyky.

Problémem veřejné služby je občasná nedochvilnost klientů, problémy s alkoholem u klientů i občasný nedostatek práce pro klienty. V případě špatné pracovní morálky nebo alkoholu nebyla smlouva o veřejné službě prodloužena, na uvolněné místo nastoupil další zájemce. V Boskovicích je dalším problémem nedostačující počet míst veřejné služby a podmínka trvalého pobytu ve městě u zájemců o veřejnou službu.

Zájem o vykonávání veřejné služby mají i klienti z okolních obcí, které veřejnou službu nezřídily, a to jim není umožněno.

Problémem je i to, že vykonávat veřejnou službu by měli zejména dlouhodobě nezaměstnaní, kteří ji vesměs odmítají.

Veřejná služba je dobrá, přínosná věc. Pomáhá klientům získat pracovníky návyky. Tím, že zodpovědní pracovníci byli s prací klientů spokojeni a ti byli za svoji řádně odvedenou práci chváleni, zvýšilo se jejich sebevědomí, cítili, že jsou společnosti prospěšní. Zejména pracovníci Charity byli s klienty hmotné nouze spokojeni. Za odvedenou práci klientům náleželo zvýšení dávky příspěvek na živobytí a dle názoru pracovníků hmotné nouze, toto finanční ohodnocení mělo být mnohem vyšší. Je skutečně škoda, že zákon o pomoci v hmotné nouzi byl od 1. 1. 2012 novelizován a veřejná služba přechází pod úřady práce, nebude za ni náležet finanční ohodnocení a povinnost odpracovat veřejnou službu bude mít uchazeč o zaměstnání po dvou měsících evidence na úřadu práce. Jak již bylo uvedeno, veřejná služba, která se měla týkat zejména osob dlouhodobě nezaměstnaných, nyní postihne řádné, běžné občany, kteří se z jakéhokoliv důvodu ocitnou v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. Kvalifikovaní pracovníci, kteří si aktivně hledají zaměstnání, budou nuceni k vykonávání úklidových prací na veřejných prostranstvích ve městě. Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že těm klientům, kteří by zejména měli veřejnou službu vykonávat, ji úřad práce nabízet nebude. Tito klienti ztratili pracovní návyky, nebudou schopni starat se o pracovní nářadí, často jsou pod vlivem alkoholu, bývají agresivní a nikdo s nimi nebude ochoten spolupracovat.

Letovice

V Letovicích jsou klienti zaměstnáváni při údržbě zeleně a úklidu veřejných prostranství.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě.

Pracovníci hmotné nouze neví, zda veřejná služba má vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Pracovníkům nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby.

Připadá jim spravedlivé nutit klienty k vykonávání veřejné služby.

Pracovníci hmotné nouze provádí sociální práci s osobami v hmotné nouzi v domácnostech, sociální poradenství na pracovišti, zajišťují kontakt s institucemi.

Sociální práce při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby je využívána mizivě, na sociální práci není za podmínek stávající administrativy čas.

Veřejná služba znamená pomoc obcím.

Veřejná služba není mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná.

Přínosem veřejné služby je snaha klientů zapojit se pro získání finančních prostředků.

Problémem veřejné služby je malý zájem klientů o její vykonávání, neatraktivní práce.

Klienty je veřejná služba vnímána jako finančně výhodná, jsou však motivováni spíše finančním ohodnocením, sociální práce nemá vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby.

Veřejná služba je přínos městu.

Velké Opatovice

Ve Velkých Opatovicích jsou klienti zaměstnáváni při úklidu veřejných prostranství a údržbě zeleně.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že veřejná služba nepomohla klientům hmotné nouze k získání pracovních návyků.

Veřejná služba rovněž nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Pracovníkům nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby a připadá jim spravedlivé nutit klienty k jejímu vykonávání.

Klientům v hmotné nouzi ve Velkých Opatovicích poskytují základní sociální poradenství.

Sociální práci při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby provádějí pracovníci hmotné nouze neustále při každém jednání nejen s příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi, ale při jednání s každým občanem.

Veřejná služba znamená pomoc pro obce.

Klienty je veřejná služba vnímána jako finančně výhodná, jsou však motivováni pouze finančním ohodnocením, sociální práce nemá vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby.

Veřejná služba šetří finanční náklady obci, přispívá ke zlepšení vzhledu a čistoty obce a znamená pracovní terapii pro dlouhodobě nezaměstnané.

Problémem veřejné služby je špatná pracovní morálka u některých dlouhodobě nezaměstnaných.

Veřejná služba je dobrá, přínosná věc.

10 METODIKA VÝZKUMU

Ve své bakalářské práci jsem provedla kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření doplněného rozhovorem s pracovníky hmotné nouze pěti úřadů s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko, a to Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice a Velké Opatovice.

10.1 Cíl výzkumu

V praktické části bakalářské práce jsem se chtěla zaměřit na zjištění, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšné práce či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. Také na to, v čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

Ve své bakalářské práci na téma Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi, jsem chtěla zjistit v rámci regionu okresu Blansko, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána, zda je veřejná služba vnímána jako přínos, zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Zda-li sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. Mojí hypotézou je, že veřejná služba je vykonávána pouze z finančních důvodů a nikoliv v důsledku sociální práce pracovníků hmotné nouze, že veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, ale nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

11 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

V dotazníkovém šetření jsem zjistila, že ve správních obvodech obcí s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko bylo v měsíci listopadu roku 2011 celkem 515 příjemců dávky příspěvek na živobytí.

V uvedeném obvodu bylo zřízeno 60 míst veřejné služby.

Ve správních obvodech obcí s pověřeným obecním úřadem v okrese Blansko zřídilo 14 spádových obcí veřejnou službu.

V Boskovicích byl počet míst veřejné služby omezen, ve Velkých Opatovicích naopak ne.

V Blansku a Boskovicích byla stanovena podmínka trvalého pobytu v obci pro zájemce o vykonávání veřejné služby.

Celkem v měsíci listopadu roku 2011 vykonávalo veřejnou službu 64 klientů.

V uvedeném měsíci a obvodu odpracovalo 9 klientů po 20 hodinách

V uvedeném měsíci a obvodu odpracovalo 55 klientů po 30 hodinách.

O vykonávání 30 hodin veřejné služby mělo zájem 14 příjemců dávky příspěvek na živobytí, kteří ze zákona tuto povinnost neměli – v období prvních šesti měsíců pobírání příspěvku na živobytí.

V rámci správního obvodu dvou obcí (Blansko a Boskovice) byla zřízena i dobrovolnická služba.

Dobrovolnickou službu vykonávalo 12 klientů.

V Blansku 5 klientů odpracovalo po 20 hodinách dobrovolnické služby.

V Boskovicích 7 klientů odpracovalo po 30 hodinách dobrovolnické služby.

Z rozhovorů s pracovníky hmotné nouze vyplynulo, že klienti jsou při výkonu veřejné služby ve většině měst zaměstnáváni na území měst při úklidu veřejných prostranství, zametání chodníků, údržbě zeleně. V Boskovicích ženy vykonávají veřejnou službu na Městské správě sociálních služeb v Domově pro seniory.

Veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, ale jen velmi malému počtu. Např. v Adamově, v Blansku, Boskovicích a Letovicích bylo několik pracovníků umístěno na základě pracovních výsledků na veřejně prospěšné práce. Ve Velkých Opatovicích veřejná služba nepomohla žádnému z klientů v pracovním životě.

V žádné obci vykonání veřejné služby nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů.

Většinu pracovníků nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby, pouze pracovníci hmotné nouze v Boskovicích se domnívají, že je diskriminující nutit řádné občany, pokud se ocitnou nečekaně v hmotné nouzi a aktivně hledají zaměstnání, k vykonávání veřejné služby. Vykonávat veřejnou službu by měli zejména dlouhodobě nezaměstnaní, kteří ji vesměs odmítají.

Většinu pracovníků připadá spravedlivé nutit osoby v hmotné nouzi vykonávat veřejnou službu – např. úklidem veřejných prostranství, pouze pracovníkům hmotné nouze v Boskovicích toto nepřipadá spravedlivé. Pro kvalifikované a spolehlivé klienty by místa veřejné služby mohla být zřízena např. v knihovnách či úřadech.

Všichni pracovníci hmotné nouze nejenom vyplácí dávky pomoci v hmotné nouzi, ale zejména poskytují sociální poradenství. Sociální poradenství provádí neustále a nejenom s klienty hmotné nouze. Sociální práce je nedílnou součástí jejich pracovní náplně. K využívání veřejné služby pracovníci dělají maximum proto, aby občané této možnosti využívali. Veřejnou službu nebudou vykonávat ti, kterým byla zejména určena – osoby dlouhodobě nezaměstnané a osoby nepřizpůsobivé, závislé na alkoholu nebo jiných návykových látkách.

Všichni pracovníci hmotné nouze se shodli na tom, že veřejná služba je pomoc obcím.

Téměř všichni pracovníci hmotné nouze se domnívají, že veřejná služba je mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná, pouze v Letovicích mají opačný názor.

Téměř všichni pracovníci hmotné nouze se domnívají, že sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi nemá vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby a jsou motivováni pouze finančním ohodnocením.

V Adamově vidí přínos veřejné služby v tom, že lidé jsou finančně motivováni, mají pravidelný režim, že je za nimi vidět práce a že si jich někdo váží. Finanční ohodnocení za veřejnou službu by mělo být vyšší. V Blansku vidí přínos veřejné služby v tom, že klient má možnost sám si zvýšit příjem vlastním přičiněním a město je čisté. V Boskovicích je přínosem rovněž čisté město a dále to, že klienti získávají pracovní návyky. V Letovicích představuje veřejná služba možnost pro získání finančních prostředků. Ve Velkých Opatovicích veřejná služba šetří finanční náklady obci, přispívá ke zlepšení vzhledu a čistoty obce, znamená pracovní terapii pro dlouhodobě nezaměstnané.

Problémem veřejné služby jsou klienti, kteří řádně pracují pouze pod dohledem, klienti, kteří nemají pracovní návyky a nejsou schopni pečovat o svěřené pracovní pomůcky. Dále špatná pracovní morálka klientů, problémy s alkoholem a nedochvilnost klientů. Problémem veřejné služby je i to, že občas není pro klienty práce.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že finanční ohodnocení za vykonání veřejné služby by mělo být mnohem vyšší a veřejná služba měla zůstat nadále na obcích. Dle jejich názoru je skutečně škoda, že zákon o pomoci v hmotné nouzi byl od 1. 1. 2012 novelizován a veřejná služba přechází pod úřady práce. Nebude za ni náležet finanční ohodnocení a povinnost odpracovat veřejnou službu bude mít uchazeč o zaměstnání po dvou měsících evidence na úřadu práce. Jak již bylo několikrát uvedeno, veřejná služba se měla týkat zejména osob dlouhodobě nezaměstnaných. Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že úřad práce těmto klientům veřejnou službu nabízet nebude. Tito klienti ztratili pracovní návyky a nikdo s nimi nebude ochoten spolupracovat. Pracovníci hmotné nouze nejsou přesvědčeni, že uvedené změny budou opravdu přínosem.

Všichni pracovníci hmotné nouze se shodli na tom, že veřejná služba je přínos pro společnost. Nezaměstnaní se učí pracovním návykům, některým se podařilo získat pracovní uplatnění. Několik z nich později nastoupilo na veřejně prospěšné práce pro obec. V tomto případě je ukončena evidence na úřadu práce. Klient je v pracovním poměru a pobírá příjem z výdělečné činnosti. Veškeré náklady jsou obci hrazeny úřadem práce. Občané měst kladně hodnotí, že nezaměstnaní jsou městu prospěšní, města jsou čistší, upravenější, trávníky posečeny, uhrabány, chodníky jsou zamety, uklízí se odpadky, odklízí se sníh.

V Boskovicích mají klienti zájem o vykonávání veřejné služby, počet zřízených míst pro ně nestačil. V ostatních obcích není o vykonávání veřejné služby velký zájem. Nemají o ni zájem zejména klienti dlouhodobě nezaměstnaní a ve své podstatě i nezaměstnatelní, osoby nepřizpůsobivé, osoby bez přístřeší, osoby, které mají problémy s alkoholem i jinými návykovými látkami. I o tyto občany by se měl stát nějakým způsobem postarat.

Většině pracovníků hmotné nouze nepřipadá diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby a připadá jim spravedlivé nutit osoby v hmotné nouzi vykonávat veřejnou službu např. úklidem veřejných prostranství.

Pouze některým pracovníkům hmotné nouze připadá velmi ponižující zákonem nutit občany k vykonávání veřejné služby, například k potupnému zametání města

na veřejných prostranstvích a na očích všech občanů. Dle jejich názoru se každý z nás může ocitnout v evidenci uchazečů o zaměstnání. To, že nyní platí nová pravidla a po dvou měsících evidence na úřadu práce musí uchazeč o zaměstnání veřejnou službu vykonat, jim připadá diskriminační. Do 1. 1. 2012 nikdo klienty dávek pomoci v hmotné nouzi nikoho nenutil k vykonávání veřejné služby. Byli pouze upozorněni, že tato možnost je a oni sami se rozhodli, zda ji přijmou a finančně si polepší, nebo zda se spokojí s dávkou příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima.

Někteří pracovníci se domnívají a skutečnost to potvrdila, že v jejich městě nebyl o veřejnou službu mezi klienty zájem.

Domnívám se, že se potvrdila hypotéza, že veřejná služba je skutečně vykonávána pouze z finančních důvodů. Žít celý měsíc z existenčního minima, které činí 2 020,-- Kč je pro mnoho z nás naprosto nepředstavitelné. Avšak řada klientů, zejména osoby nezaměstnatelné, osoby nepřizpůsobivé, osoby bez přístřeší, osoby, které mají problémy s alkoholem i jinými návykovými látkami, se spokojí s nižší dávkou. Je pravda, že tyto osoby většinou nemají žádné náklady na bydlení, jsou většinou bez přístřeší, trvalý pobyt mají pod ohlašovnou obce a přespávají různě po kamarádech, v neobydlených nebo opuštěných objektech a v různých přístřešcích.

Potvrdilo se i to, že veřejná služba pomohla klientům při získání zaměstnání, avšak velmi malému počtu. Bylo to i z toho důvodu, že v současné době je pracovních příležitostí velmi málo, zejména pro nekvalifikované občany. Pokud jsou volná pracovní místa, je vyžadována určitá kvalifikace.

Dle předpisů platných do 31. 12. 2011, pokud klient hmotné nouze veřejnou službu nevykonal, jeho částka živobytí činila existenční minimum, tj. 2 020,-- Kč a měl tedy možnost pobírat alespoň příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima. Záleželo pouze na něm, zda se rozhodnul veřejnou službu vykonávat nebo ne. Když ji nyní nevykoná, bude sankčně vyřazen z vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání. Pokud bude i osobou v hmotné nouzi, přestane splňovat jednu z podmínek hmotné nouze a nebude mít nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi. Proto nebude ani osvobozen od hrazení poplatků u lékaře, popř. pobytu v nemocnici. Znamená to, že tito občané zůstanou naprosto bez finančních prostředků, bude narůstat kriminalita. Bude docházet ke zhoršení jejich zdravotního stavu, budou narůstat náklady na jejich léčení.

Je skutečně velká škoda, že systém, který fungoval a byl zaveden, byl novelizací zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,

od 1. 1. 2012 opět změněn. Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že očekávaný přínos nebude přínosem ani pro nezaměstnané ani pro společnost. Finanční prostředky, které se ušetří při vyplácení podpory v nezaměstnanosti, případně příspěvku na živobytí, budou muset být vynaloženy jinde. Nemocnicím budou narůstat dluhy za hospitalizace klientů, lékařům nebudou hrazeny poplatky od těchto klientů, městům budou narůstat dlužné částky za neuhrazený odvoz odpadu od těchto klientů. Dojde k nárůstu kriminality a pokuty ukládané městskou policií nebudou těmito klienty hrazeny.

Pokud dávky hmotné nouze spadaly pod městské úřady a klient nesplácel odpady a pokuty, dávky hmotné nouze byly vypláceny v hotovosti na pokladnách městských úřadů a dařilo se dlužné částky postupně splácet. Nebyl tak ani problém s uhrazením případných přeplatků dávek. I tento problém nyní nastane.

Pracovníci hmotné nouze se domnívají, že při vykonávání veřejné služby sice nedocházelo ke snížení sociálně patologických jevů, ale zavedením současného systému rozhodně dojde ke zvýšení kriminality osob bez evidence na úřadu práce a bez dávek pomoci v hmotné nouzi. Zvýší se žebrota ve městě, navýší se počet krádeží v obchodech a může dojít i k četnějšímu okradání občanů a k vykrádání bytů.

Faktem je, že klienti, kteří měli zájem o veřejnou službu a chtěli ji vykonávat, ji vykonávali. Dle současné právní úpravy se veřejná služba bude vykonávat zadarmo a její vykonání bude povinné. Jak budou žít ti, kteří její vykonání odmítnou? A což teprve, mají-li v péči nezaopatřené děti? Jejich finanční situace se zřejmě bude muset řešit dávkami hmotné nouze - mimořádná okamžitá pomoc. K úspoře finančních prostředků tedy nedojde.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci na téma Veřejná služba jako součást sociální práce s osobami v hmotné nouzi jsem chtěla seznámit s dávkami pomoci v hmotné nouzi, s životním minimem a s institutem veřejná služba. Chtěla jsem zjistit v rámci regionu okresu Blansko, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána, zda je veřejná služba vnímána jako přínos. Zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná a zdali sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením.

Zaměřila jsem se na zjištění, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšné práce či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. V čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

Jak jsem již uvedla, pracuji na oddělení dávek pomoci v hmotné nouzi, které od 1. 1. 2012 přešly z obcí pod Úřad práce České republiky. Svoje šetření jsem zaměřila na příjemce dávek pomoci v hmotné nouzi v rámci správních úřadů obcí s pověřeným obecním úřadem okresu Blansko, tj. obce Adamov, Blansko, Boskovice, Letovice, Velké Opatovice, a to v měsíci listopadu roku 2011. Šetření jsem prováděla formou dotazníkového šetření doplněného rozhovorem se sociálními pracovníky dávek pomoci v hmotné nouzi.

Mojí hypotézou bylo, že o vykonávání veřejné služby mají klienti zájem pouze z finančních důvodů, že sociální práce s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi nemá vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby, že veřejná služba pomůže klientům v pracovním životě a že veřejná služba nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci.

Došla jsem k závěru, že veřejná služba je přínos pro společnost. Nezaměstnaní se učí pracovním návykům, některým se podařilo získat pracovní uplatnění. Je hodně klientů, kteří veřejnou službu chtějí vykonávat, pravděpodobně pouze z finančních důvodů, protože finanční přínos je pro ně lákavý. Někteří skutečně nechtějí ztratit pracovní návyky, chtějí se uplatnit v kolektivu a realizovat se. Několik z nich později

nastoupí na veřejně prospěšné práce pro obec. Občané měst kladně hodnotí, že nezaměstnaní jsou městu nějak prospěšní.

Klienti pouze v jednom městě mají větší zájem o vykonávání veřejné služby, v ostatních městech veřejnou službu vykonávat nechtějí. Je pravdou, že zejména klienti dlouhodobě nezaměstnaní, nezaměstnavatelní, pro které byla veřejná služba zejména určena, o ni naprosto nemají zájem. Nemají o ni zájem osoby nepřizpůsobivé, osoby bez přístřeší, osoby, které mají problémy s alkoholem i jinými návykovými látkami.

Pouze některým pracovníkům hmotné nouze připadá velmi ponižující zákonem nutit občany k vykonávání veřejné služby, dle jejich názoru k potupnému zametání města na veřejných prostranstvích a na očích všech občanů. Nově stanovenou povinnost uchazeče o zaměstnání veřejnou službu vykonat, jim připadá diskriminační a nedůstojné.

Téměř ve všech případech se veřejná služba jevila jako finančně výhodná. Ve všech případech byl důvod pro vykonávání veřejné služby ve finančním zvýhodnění a nikoliv jako výsledek sociální práce pracovníků hmotné nouze. Dle názorů pracovníků hmotné nouze by toto finanční zvýhodnění mělo být mnohem vyšší. To by byla největší motivace.

K 1. 1. 2012 došlo k novelizaci jak zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, tak zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, i zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Dávky pomoci v hmotné nouzi se od 1. 1. 2012 vyřizují pod Úřadem práce České republiky, veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi a osobami vedenými v evidenci uchazečů o zaměstnání na základě písemné smlouvy uzavřené s krajskou pobočkou Úřadu práce po dohodě s obcí nebo dalším subjektem. Jestliže uchazeč o zaměstnání odmítne nabídku vykonávat veřejnou službu v rozsahu nejvýše 20 hodin týdně v případě, že je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 2 měsíce, Úřad práce jej rozhodnutím vyřadí z evidence uchazečů o zaměstnání. Opětovně může být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání znovu nejdříve po uplynutí doby 3 měsíců ode dne vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání.

Novelizací předpisů od 1. 1. 2012 chtěli zákonodárci ušetřit finanční prostředky. Domnívám se, že je tomu naopak. Nejenže nedojde k úspoře finančních prostředků, ale bude docházet i k nárůstu sociálně patologických jevů ve společnosti. Jak jsem již uvedla, pokud klient hmotné nouze do 31. 12. 2011 veřejnou službu nevykonal,

pobíral příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima. Pokud ji nyní nevykoná, bude sankčně vyřazen z vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání a nebude za něj hrazeno zdravotní a sociální pojištění. Přestane splňovat jednu z podmínek hmotné nouze a nebude mít nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi. Proto nebude ani osvobozen od hrazení poplatků u lékaře, popř. pobytu v nemocnici. Znamená to, že tito občané zůstanou naprosto bez finančních prostředků, bude narůstat kriminalita a žebrota. Bude docházet ke zhoršení jejich zdravotního stavu, budou narůstat náklady na jejich léčení.

Dle mého názoru očekávaný přínos nebude přínosem ani pro nezaměstnané ani pro společnost. Finanční prostředky, které se ušetří při vyplácení podpory v nezaměstnanosti, případně příspěvku na živobytí, budou muset být vynaloženy jinde. Za neuhrazené poplatky budou narůstat dluhy nemocnicím i lékařům, městům budou narůstat dlužné částky za neuhrazený odvoz odpadu od těchto klientů. Občané bez podpory v nezaměstnanosti nebo příspěvku na živobytí nebudou mít finanční prostředky na hrazení nájmu v městských bytech. Domnívám se, že při vykonávání veřejné služby sice nedocházelo ke snížení sociálně patologických jevů, ale zavedením současného systému rozhodně dojde ke zvýšení kriminality osob bez evidence na úřadu práce a bez dávek pomoci v hmotné nouzi - zvýší se žebrota ve městě, navýší se počet krádeží v obchodech a může dojít i k četnějšímu okrádání občanů a k vykrádání bytů. Zde bude nutno využít sociální pedagogiku.

Finanční ohodnocení za vykonávání veřejné služby mělo být mnohem vyšší. Dle současné právní úpravy se veřejná služba bude vykonávat zadarmo. Jak se má uchazeč o zaměstnání zúčastnit výběrového řízení na kvalifikované místo, když den předtím uklízel ulice města označen v pracovní vestě? Kdo by chtěl pracovat zadarmo a ještě při úklidu veřejných prostranství všem občanům na očích, a to jenom proto, aby zůstal v evidenci uchazečů o zaměstnání? Kdo bude chtít, aby všichni spoluobčané věděli, že je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání ať už z jakéhokoliv důvodu? A může to být kdokoliv z nás.

RESUMÉ

Moje bakalářská práce pojednává o veřejné službě jako součásti sociální práce s osobami v hmotné nouzi. V teoretické části jsem seznámila s dávkami pomoci v hmotné nouzi, s životním minimem a s institutem veřejná služba. Pokusila jsem se vysvětlit sociální práci s nezaměstnanými, vznik a vývoj sociálního zabezpečení, sociální politiky a sociální pomoci v zemích Evropské unie, nezaměstnanosti a rovněž vývoj sociálního státu, krizi sociálního státu a sociální pedagogiku.

V praktické části jsem chtěla zjistit v rámci regionu okresu Blansko, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána. Zda je veřejná služba vnímána jako přínos. Zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Zdali sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. Dále jsem chtěla zjistit, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšné práce či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. V čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

Veřejná služba je přínos pro společnost. Nezaměstnaní se učí pracovními návyky, ale pouze některým se podařilo získat pracovní uplatnění. Většina klientů vykonává veřejnou službu pravděpodobně pouze z finančních důvodů, protože finanční přínos je pro ně lákavý. Někteří skutečně nechtějí ztratit pracovní návyky, chtějí se uplatnit v kolektivu a realizovat se. Několik z nich později nastoupí na veřejně prospěšné práce pro obec. Občané měst kladně hodnotí, že nezaměstnaní jsou městu prospěšní.

Pouze v jednom městě mají klienti větší zájem o vykonávání veřejné služby, v ostatních městech veřejnou službu nechtějí vykonávat. Zejména klienti dlouhodobě nezaměstnaní, nezaměstnavatelní, pro které byla veřejná služba zejména určena, o ni naprosto nemají zájem. Nemají o ni zájem osoby nepřizpůsobivé, osoby bez přístřeší, osoby, které mají problémy s alkoholem i jinými návykovými látkami.

Verejná služba nemá vliv na pokles sociálně patologických jevů ve městě.

Ve všech případech byl důvod pro vykonávání veřejné služby ve finančním zvýhodnění. Dle názorů pracovníků hmotné nouze toto finanční zvýhodnění mělo být mnohem vyšší.

Rozsáhlou novelizací od 1. 1. 2012 mělo dojít k úspoře finančních prostředků. Domnívám se, že tyto změny nebudou přínos pro nezaměstnané ani pro společnost. Dojde k nárůstu sociálně patologických jevů ve společnosti, ke zhoršení zdravotního stavu klientů, vyřazených z evidence uchazečů o zaměstnání, kteří zůstanou zcela bez finančních prostředků. Dluhy budou vznikat nejen na zdravotním pojištění, ale i městům a nemocnicím. Zde vidím velký prostor pro uplatnění sociální pedagogiky.

ANOTACE

Ve své bakalářské práci Veřejná služba jako součástí sociální práce s osobami v hmotné nouzi jsem chtěla seznámit s dávkami pomoci v hmotné nouzi, s životním minimem, institutem veřejná služba. Pokusila jsem se zjistit v rámci regionu, zda je veřejná služba zřizována, jak je využívána, popř. zda je efektivní. Zda je veřejná služba u zřizovatelů vnímána jako přínos. Zda je veřejná služba mezi příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná. Zda sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo zda jsou motivováni pouze finančním ohodnocením. Dále jsem chtěla zjistit, zda je o vykonávání veřejné služby mezi klienty dávek pomoci v hmotné nouzi zájem, zda veřejná služba pomohla klientům v pracovním životě, např. k získání pracovních návyků, k umístění na veřejně prospěšné práce či k nástupu do zaměstnání, zda má vykonávání veřejné služby vliv na pokles sociálně patologických jevů v obci. V čem pracovníci hmotné nouze vidí přínos i problémy veřejné služby, jak vykonávají sociální práci s klienty dávek pomoci v hmotné nouzi.

ANOTATION

The name of my bachelor work is the Public Service as the part of social work with people in material poverty. In this work I would like to inform about rescue benefits in material poverty, subsistence minimum and public service institute. I would try to know about foundation, using up and efficiency of public service from our region. Next spheres of my interest were benefit of social work of founders, financial benefit of social work for addresses of benefits in material poverty. I took interest in effect of addresses, if they are interested in performing public service or if they are motivated only financial assessment. I was interested in priority of clients, if they are ready to perform public service, if public service helped clients in their working life, for example to get labour habits, to get a place in public useful work or to be employed. It was important for me to know if public useful work contributes fall of public pathological phenomenon in a municipality. At the end I tried to know how employees of material poverty work with clients and who they are able to see problems in.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dávky pomoci v hmotné nouzi, životní minimum, veřejná služba, sociální práce, vznik a vývoj práva sociálního zabezpečení, nezaměstnanost, sociální stát, sociální pedagogika.

KEY WORDS

Resume benefits in material poverty, subsistence minimum, public service, social work, establishment and trend of law of social support, unemployment, social state, social pedagogy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
- [2] Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
- [3] Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů.
- [4] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
- [6] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- [7] Zákon č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
- [8] Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
- [9] Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima.
- [10] Vyhláška č. 388/2002 Sb. Ministerstva vnitra o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností.
- [11] BRDEK, M. a kol. Trendy v evropské sociální politice. Praha, nakladatelství ASPI Publishing s. r. o., 2002, ISBN 80-86395-25-1.
- [12] BUCHTOVÁ, B., a kol. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Vydání 1., Grada Publishing a. s., 2002, ISBN 80-247-006-8.
- [13] ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. Právo sociálního zabezpečení. 2. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007, ISBN 978-80-7380-019-2.
- [14] KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2005, ISBN 80-86429-41-5.
- [15] KELLER J., Úvod do sociologie. Páté vydání – dotisk 2009: Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2009. ISBN 978-80-86429-39-7.
- [16] KRAUS B., POLÁČKOVÁ V. et al. Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, ISBN 80-7315-004-2.
- [17] KRAUS B., Základy sociální pedagogiky. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

- [18] MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. Vydání 2. doplněné, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, ISBN 80-901424-9-4.
- [19] MATOUŠEK, O., a kol. Metody a řízení sociální práce. Vydání první, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.
- [20] MATOUŠEK, O., a kol. Základy sociální práce. 1. vydání, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-473-7.
- [21] MOSEROVÁ D. Syndrom vyhoření u pomáhajících profesí se zaměřením na pomoc v hmotné nouzi, BAKALÁŘSKÁ PRÁCE. Brno 2011.
- [22] MUNKOVÁ, G., a kol. Sociální politika v evropských zemích. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0780-8.
- [23] TOMEŠ I. a kol., Sociální správa: úvod do teorie a praxe. Vydání 2., rozšířené a přepracované. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-483-0.
- [24] TRÖSTER a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck (Beckovy právnické učebnice), 2008, ISBN 978-80-7400-032-4.
- [25] MPSV, Odbor rodiny a dávkových systémů. Metodický pokyn č. 5/2009 k sociální práci v systému pomoci v hmotné nouzi, ze dne 8. 7. 2009, č. j. 2009/47094/21, Mgr. Petr Beck, Mgr. Dana Hacaperková, PaedDr. Petr Niederle. Bod č. 2 – 2.8.
- [26] MPSV, Odbor rodiny a dávkových systémů. Metodický pokyn č. 5/2009 k sociální práci v systému pomoci v hmotné nouzi, ze dne 8. 7. 2009, č. j. 2009/47094/21, Mgr. Petr Beck, Mgr. Dana Hacaperková, PaedDr. Petr Niederle. Str. 1.
- [27] <http://www.mpsv.cz/cs/8811> dne 28. 3. 2011.
- [28] http://www.mpsv.cz/files/clanky/9296/verejna_sluzba_27-07.pdf dne 28. 3. 2011.
- [29] http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/70...31. 1. 2012.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Počet příjemců dávky příspěvek na živobytí.

Kolik míst pro veřejnou službu zřídila Vaše obec?

Zřídily veřejnou službu i obce ve Vašem správním obvodu, a pokud znáte počet, tak kolik?

Přijmou obce jakýkoliv počet klientů, nebo je počet míst omezen?

Má úřad stanovenou nějakou podmínku pro zájemce o vykonávání veřejné služby (např. trvalý pobyt v obci)?

Kolik příjemců dávky příspěvek na živobytí vykonává veřejnou službu?

Počet klientů, kteří odpracovali v daném měsíci 20 hodin:

Počet klientů, kteří odpracovali 30 hodin:

Setkáváte se s klienty, kteří odpracují 30 hodin veřejné služby již v šestiměsíčním období, kdy ještě nemusí, ale jsou za odpracování finančně zvýhodněni a s kolika?

Je v rámci Vašeho správního obvodu zřízena dobrovolnická služba?

Kolik příjemců dávky příspěvek na živobytí vykonává dobrovolnickou službu?

Počet klientů, kteří odpracovali v daném měsíci 20 hodin:

Počet klientů, kteří odpracovali 30 hodin:

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR

Kde jsou klienti při výkonu veřejné služby zaměstnáváni?

Pomohla veřejná služba klientům v pracovním životě, např. získání pracovních návyků, umístění na veřejně prospěšných pracích pod úřadem práce, nástup do zaměstnání?

Má vliv vykonání veřejné služby na pokles sociálně patologických jevů v obci?

Připadá Vám diskriminující nutit osoby v hmotné nouzi k vykonávání veřejné služby?

Připadá Vám spravedlivé nutit osoby v hmotné nouzi vykonávat veřejnou službu – např. úklidem veřejných prostranství?

Jak provádíte sociální práci s osobami v hmotné nouzi a jaké poskytujete sociální poradenství?

Jak je dle Vás využívána sociální práce při aplikaci zákona o pomoci v hmotné nouzi a využívání veřejné služby:

Je veřejná služba pomoc obcím?

Je veřejná služba příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi vnímána jako finančně výhodná?

Domníváte se, že sociální práce s klienty dávek v pomoci v hmotné nouzi má vliv na jejich zájem o vykonávání veřejné služby nebo jsou motivováni pouze finančním ohodnocením?

V čem vidíte přínos veřejné služby?

V čem vidíte problémy veřejné služby?

Co si myslíte o veřejné službě?

Váš případný názor, podnět, připomínka, postřeh: